I. Jahrgang. Hadôr — Das Zeitalter שנה ראשונה.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל: חברת „אחיאסף".

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . 14.— קראנען
לחצי שנה . . 7.— „
לרבע שנה . . 3.50 „
בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

ברוסיה:
לשנה . . . 6.— רו"כ
לחצי שנה . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „
מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ'.
בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.
מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.
Erscheint jeden Donnerstag.

קראקא, י"ד אלול תרס"א. גליון לד — Nr. 34. Krakau, 29 August 1901.

אל חולמי החלומות.

(ע"ד אוניברסיטה עברית).

מיום היה ישראל לגוי היה לעם־הקצוות הרחוקים זה מזה כשני גרמי שמים.

לא, עוד הרבה יתר. יען כי נבדלים הם זה מזה גם בתכונתם והרכבתם הנפשית.

מקצה האחד: ממשיים קיצוניים, בעלי מציאות גסה ובעלי־מעשה מוגבלים, — אלה האנשים אשר טוב להם שְׂלָו בידים מנשר בשמים, אלה האנשים המבכרים תמיד את הדגה, את סיר הבשר, גם את הבצלים והשומים אשר בכור הברזל ובטיט העבדות על כל מתנות־החופש.

ומקצה השני: בעלי חלומות ודמיונות, — אלה נסיכי־העתיד, אשר עיניהם נטויות תמיד לנקודה מאירה ורחוקה מאוד, — אלה אשר כל מעשיהם מכוונים לא רק לבני־דורם, כי אם הרבה יתר לבני הדורות הבאים.

תולעת־יעקב וחוזים־ענקים!

הראשונים הם הרבים, והאחרונים — מעטים. רק מתי מספ־.

החול שעל שפת־הים ואבני־השוהם!

הראשונים עוברים וחולפים כצללים ואין זכר להם, כאשר אין זכר להבצלים והשומים אשר להם יקריבו כחותיהם וחייהם. ורוח האחרונים יחיה ולא ימות בקרב רוח האנושות.

האחרונים, המעטים, הם המה העושים את העֵדר לעם, את האספסוף לחיל־צבא הלוחם על רעיון רם ונשא, הם המה מספיקים בכל הדורות ובכל הזמנים חלומות וחזיונות לכל האנושות, שבלעדם אין היא יכולה להתקיים, להתפתח ולהשתלם.

אי־אפשר לעם חי בלי שומים ובצלים, אבל הרבה יתר אי־אפשר לו בלי חלומות וחזיונות.

אשרי העם שהחלומות והחזיונות אינם נדחים בו מפני השומים והבצלים!

יוסף, משה, יהושע, ישעיה, רבי עקיבא ויהודה המכבי, — אלה גבורי־המעשה ואדירי חוש־המציאות, שאין כמוהם בין הממשיים הפקחים, לא היו מעיקרם אלא בעלי־חלומות וחזיונות. חלומותיהם הגדולים הולידו את מעשיהם הגדולים, וכל מעשיהם הממשיים והכבירים לא היו מכוונים בכל תקפם אלא לחינוך האנושות, אשר עוד לא נבראה.

וחלומותיהם של הראשונים היו גדולים מאד: יעקב אבינו ראה בחלומו מלאכי אלהים עולים ויורדים, את השמים והארץ כשהם נפגשים ונשקים. הנודד הזה ראה בחלומו כי כל הארץ היעודה מקופלת תחתיו.

יוסף ראה בחלומו, חלום־בהקיץ, כי הוא, הנער הרועה העברי, עתיד להיות המשביר לכל עם מצרים.

ישעיה, רב החולמים, ראה בחלומו־הזהב כי הדעת מכסה את כל הארץ, כי כל העמים מכתתים את חרבותיהם לאתים.

החלומות האלה זרעו גרעיני־תחיה בקרב האנושות. ואם לא בכל מקום נקלטו היטב, אם לא בכל מקום מצאו אדמה פוריה ותנאים נוחים לגדול, אבל אין הרקבון שולט בגרעיני־נצח אלה, ובכל מקום שנפלו יפרו ויצמיחו, סוף סוף, גם סלע צחיח.

ועתה?

עתים חדשות — חלומות חדשים.

והלומותינו — מה רזים, מה דלים! חלומותינו עתה הם רק צל צללי החיים הכהים, חיי ההוה. רפו כנפי רוחנו: אין מעוף הדמיון, אין טיסת־חופש במרחבי המחשבה העברית.

כל כחנו ברוח!

והרוח מה דל!

* * *

דלי רוח הננו המסתפקים במועט. גם הטובים שבבעלי הקולטורה שלנו כמה ענוים וכמה צנועים המה בדרישותיהם.

„ההסתפקות הארורה!" קרא לַסַל באחת מדרשותיו. לא רק ההסתפקות בקנינים חמריים, כי אם עוד הרבה יתר בקניני־הרוח אויבת היא לכל התפתחות והתקדמות.

האידיאל התרבותי של מחיי האומה העברית חסר לו עדיין כח ולֵה, יען כי נזון הוא רק משיורי העבר, יען כי חי הוא רק בזכות אבות ואין בו קסם־העתיד, אין בו עצמת החיים ושיא הדמיון.

הרעיון הלאומי העברי דל הוא בצורתו היום.

אבל בידי אנשים גדולים יש לרומם כל רעיון משפלותו ולפחת בו רוח חיים. הגדול בכל אשר יגע — יגדל. קטנות אין לו.

אבל זו היא הרעה: חולמים גדולים, חוזים ונביאים במשמעתם הרוממה אין לנו כיום. עם־הנביאים, משפחת־החוזים והרואים נתיתמו.

וראו נא, אחים, מה בכחו של הולם גדול. רעיון הישוב, מה קטן ומה מצער היה בידי החובבים אנשי המעשה! לו הואיל אחד החוזים

הגדולים לכתוב חזון-לענ מר על האנשים, הלוקחים דעה רמה ונשאה ומטביעים בה חותם של עניות הרוח וקטנות המוחין, על האנשים המאמינים כי יתחילו וגם יגמרו מפעל כביר ואדיר, מפעל ענקים, בתחבולות נמר מתנמנם ומתרשל, — לא היה יכול לברוא דלי־מעש ועניי־רוח כאותם ה״מעשיים״ קצרי הראות, אשר בראה המציאות שלנו.

עד שבא אחד מחולמינו השרידים וירם את רעיון הישוב לרעיון מדיני, האוצר בקרבו גרעיני התפתחות בריאים.

מתחלה היה הרצל רק חולם חלומות, ואולם חלומותיו הולידו את המעשים. חלומו היה חלום רוב גדול של העם, לכן גם המעשים והפתרונים יהיו גדולים, אם רק לא ימעטו בקרבנו חולמי חלומות, חלומות אשר לא יבוש בהם עם קם לתחיה.

הרצל בא אלינו מעולם אחר, זר לנו, אבל חלומותיו הם של אחד העברים הגדולים. פה מתעוררת השאלה: האם היו יכולים אנשים ככרמיה, פינסקר והירצל לקבל את דהיותיהם הפנימיות ברחוב היהודים, בהעולם העברי?

לא! חולמי הגיטו המה בעלי טיפוס אחר לגמרי. גם משה וישעיה, רבי עקיבא ויהודה המכבי כשהם מצויירים במוחם של יהודי הגלות — מה קטנים ומה מסכנים המה! גם חלומותיהם של חוזינו הגדולים, בשעה שאנו מהרהרים בהם, הולכים ומצטמקים ומתדלדלים.

אם תשאלו את הקולטוריים שבנו: מה הוא האידיאל שלכם? אז יענו ויאמרו כמעט בשפה אחת ובסגנון אחד: הרחבת דעת הלשון העברית, ספרותנו העברית ודעת דברי ימינו.

אבל, רבותי. הלא אין השפה העברית, אין הספרות העברית וההיסטוריה העברית בצורתן ובמצבן עתה יכולות למשוך את הלבבות ולנשא את הרוחות. הלא רק אז יש ערך מיוחד להשפה העברית, להספרות העברית ולההיסטוריה העברית, אם הנה עוצרות בקרבן את רוח התחיה, אם הנה לא רק שרידי עבר כי אם גם כלי נשק ההוה ומכשירי העתיד.

להרחיב את דעת השפה העברית, הספרות העברית וההיסטוריה העברית אתם אומרים — ברכה תבוא לראשכם! אבל כל זה, אחי, לא אידיאל הוא, לא סם חיים לעם חולה, לא כח מניע לאומי חדש, כי אם שמירת הקנינים, אשר הנחילו לנו אבותינו, ושמחויבים ומושבעים אנחנו לשמרם. לא אידיאל, כי אם חובה קדושה ומובנת מאליה היא לכל עם ועם לבלתי בזבז את ירושתו הרוחנית, יען כי זאת היא איבוד־עצמו.

התחיה הלאומית לא תבוא ולא תהיה, בטרם שיִוָּלד מתחלה רעיון גדול המחיה את רוב אישי האומה. רק אז יש ערך ידוע לכל המעשים הקטנים, לכל השאיפות הקטנות ולכל עבודות־התיקון הקטנות של הקולטוריים שלנו, אם כלם יהיו מכוונים לרעיון מרכזי אחד, ואם מחשבה גדולה וחיה תחַיֵם.

אולם האם תוכלו לקרוא לי בשם אף צל של רעיון חדש, אף גרגר של דעה חדשה?

והרעיון החדש, האידיאל החדש, אשר גרעיניהם כבר נזרעו על אדמת ישראל, לא יצמח אם לא תבנו בית לרוח העם.

ואם לא תבנו בית, מכון קבוע, לרוח ישראל לא תבנה גם ציון.

אנשי המעשה, העסקנים החרוצים, אדירי הפעולה המה רק ידים לאנשי הרוח ולחולמי החלומות הגדולים.

ציון לא תבָּנה, אם לא נמהר לבנות בתי מדרשים גבוהים, אשר משם יבוא הרוח הלאומי לעורר ולהניע את אנשי המעשה והעבודה לפעולה.

אל תאמרו, אתם המסתפקים במועט, תנו בראשונה לרכוש את הארץ, ואחר כן נבנה בתי מדרשים גבוהים.

מספר הרעיונות המתרוצצים בקרב עם חי רב הוא ולכל אחד מהם יש מעריצים ומחזיקים, עובדים וכהנים. חלילה לו לעם לצמצם את כל כחותיו בנקודה אחת, ברעיון אחד או במפעל יחידי. אם לא יצליח בידו הרעיון או המפעל היחידי אז יחלש, אז יוָאש.

תנו עבודה לכל העובדים, לכל השואפים לעבור על הרי ישראל!

יש בקרב כל עם ועם מבקשי תולעים ויש חוזים בכוכבים. אי אפשר לעם בלי זה ובלי זה.

בנו בית לרוח העם העברי!

האם לא נורא הרעיון, כי לעם הרוח, לעם־הספר, אין כל מקלט בטוח לתורתו ולחכמתו? אם יעברו עוד דורות אחדים והבתים האלה לא יבנו, אז לא תהיה בישראל לא תורה ולא חכמה. התורה או החכמה בימינו איננה אספת חוץ, כי אם מולדת בית.

עתים חדשות — השכלה חדשה, והשכלה חדשה דורשת מכוני־למוד חדשים.

מקלט־הפרושים, הישיבות הדלות והבלתי מסודרות, גם בתי מדרשי הרבנים אינם יכולים להיות למקלט לרוח ישראל המתעורר לתחיה.

גם לא יהיו!

התורה קדמה לבריאת עולם, והיא קודמת לכל בריאה לאומית. התורה ניתנה לישראל בטרם שנכנסו לארץ. רצון העם העִוֵר יתע, יאבד דרך, יחלש וירפה בלי מורה ובלי מנהל.

יעקב ויוסף חולמי החלומות קדמו ליהושע בעל המעשה. חכמי האינצקלופדיה קדמו לנפוליון, וקנט, לעסינג וגאֶטהע קדמו לביסמרק.

* * *

והנה הרעיון לבנות בית לרוח ישראל מצא לו גואל: את הדוקטור איזידור זינגר בארץ החופש. אם נשפוט את זינגער, עורך האינציקלופדיה האנגלית־העברית, על פי רוחו הכביר ועל פי הידיעות הרבות והשונות שבאו במכתבי העתים האמיריקנים, אז יש לקוות כי לא יעברו ימים רבים והאוניברסיטה העברית תבנה ותפתח בנו־יורק. איזו סנדלרים או חיטים שנתעשרו כבר התנדבו ועוד יתנדבו איזו מליונים לבנין הבית וכלכלתו.

זינגר חולם את חלומותיו הגדולים. וגם פותרים יש להם.

זאת היא באמיריקה.

ואצלנו? בארצות המזרח והמערב של העולם הישן? —

זאת היא מארת הגלות! הרוטשילדים שלנו, המונטיפיורים והגינזבורגים, הבארונים שלנו, — הם לא דאגו עד היום לבנות בית לרוח ישראל התועה ומבקש לו מפלט. שועינו אלה המה בעלי צדקה מן הטיפוס הישן. קצבה הם נותנים לאחיהם בני עמם. צדקה, חסד הם עושים לעניים פושטי יד, — צדקה המשפלת את כבוד האדם והיהודי גם יחד. למוסדים לאומיים הדואגים לתחית רוח ישראל לא נתנו ואינם נותנים גם היום מאוצרותיהם.

כשמת משה מונטיפיורי, אשר מליצנו המליצו עליו ״ממשה עד משה לא קם כמשה״, מה היא הברכה אשר השאיר אחרי מותו לעמו, מה הוא המוסד הלאומי הכביר אשר יקרא שמו עליו?

במותו צוה ליורשיו להושיב עשרה זקנים בטלנים בבית מדרשו, למען יתפללו אחריו את תפלת הקדיש ולמען יזכירו את נשמתו ביום צאתה מבית חמרה. והנדיב הידוע, הרוטשילד היחידי אשר הקדיש את

כחותיו והלך נדול מכספו לעמו, — הלא שמענו את אשר השיב זה לא כבר לשליחי העם העברי: „ישוב א״י אני עשיתיו, אני לבדי ואין זכות לשום אדם, לאכרים או להב-ות. להתערב בעניני ולהות דעה במעשי ידי. לדבר הזה מתנגד אני לגמרי, בהחלט, בכל תוקף״ („אחד העם״, השלח חוברת מ״ב).

ורוזנינו הגינזבורגים? הם נותנים צדקה לישיבות, לבטלנים, לרבנים ולסתם עניים שנוררים. אבל מעולם לא נתנו מכספם לבנין מוסד לאומי, לבנין בית לרוח ישראל.

אחד היה הבארון הירש, אשר פזר מיליוניו להעם העברי, שלא היה בעל צדקה מן הטיפוס הישן. אבל הוא לא לבד שלא הפיץ בקיום רוח ישראל, בקיום תורתו והכמתו, שפתו וספרותו, כי אם עוד הועיל להכחדתם. גם יועציו ועוזריו היו על פי רוב או משומדים, או מתבוללים גמורים.

כֻּלם לא הגיעו למדרגת סנדלר עברי שנתעשר באמיריקה ושהוא נותן מיליוניו לבנין אוניברסיטה עברית.

* * *

הקולטורה העברית היא עתה בעיני הנאורים מבטא ריק, שם נרדף לבטלנות. הקולטורה העברית בצורתה עתה לא תוכל היות מורשה לבני הדורות הבאים.

לא כן, אם יבנו אוניברסיטה עברית, אם יבנו בתי מדרשים גבוהים ללמודים עברים. יטיפו נא מעל הקתדראות חכמת-ישראל חיה, יטיפו נא מעל הקתדראות את הספרות העברית החיה ואת ההיסטוריה העברית בתור היסטוריה של עם חי, הלוחם על קיומו, — אז זמירות אחרות תשמעו בקרב נאורי עמנו, בקרב מפלגות כל האומה.

הירצל לבש את השאיפה לארץ ישראל, החיה כלב בני עמנו יושבי הגולה, בצורה מודרנית. הוא נתן להשאיפה הזאת דמות, הוא בנה לה במה.

ואתם הקולטוריים בנו גם אתם במה חדשה, מרכז חדש לרעיון התחיה כראוי לעם המתעורר מתרדמתו הארוכה.

אז לא יניעו אחריכם ראש, אז ילכו אחריכם, אז ידבקו בכם טובי בנינו.

הבמות הישנות, בתי המדרשים הישנים, החדרים והישיבות הולכים ונופלים. הכל מרגישים ויודעים כי עבר זמנם, כי הם צריכים להתחדש, כי מחכים הם, כמעט שלא מידיעתם, לאיזו הערה ודחיפה ממרכז למודים גבוה. הרוח החי אשר בההורבות העתיקות מתמלט על נפשו והוא מבקש לו בית נאמן.

מהרו והקימו את הבית הזה!

יש לנו בעלי כשרונות, אנשי רוח, או בעלי ידיעות עמוקות ורחבות, אשר מחוסר התנאים הדרושים להתפתחות רוחם ואישיותם הם הולכים ומתנוולים, מבלי אשר יביאו כל תועלת להעם אשר הנחילם ירושה רוחנית יקרה. עתה עוד יש לנו אלפי צעירים שואפים וצמאים לתורת ישראל, לחכמת עמם ולידיעותיו. עתה עוד יש לנו אנשים הראוים להיות מורים באוניברסיטות עבריות, עתה עוד יש לנו יחידי סגולה, אנשי רוח וגדולי דעה. אולם בעוד דור אחד, לכל היותר שני דורות, לא יהיה לנו גם צורך באוניברסיטה עברית, יען לא תמצאו לה לא מורים ולא תלמידים.

רק עתה היא השעה המוכשרת!

ויש שעות היסטוריות שאם הן עוברות, אין הן חוזרות ובאות עוד הפעם.

עתה יש לנו גם מורים, גם תלמידים, וגם הכסף הדרוש לבנין אוניברסיטה עברית לא כבד יהיה להשינו, כי לא רב הוא, לו אך נמצא בקרבנו אחד החולמים אשר כח בידו להפוך את החלום למעשה חי וקַיָם.

אבל האחד הזה חסר לנו!

אתם תאמרו לי: לאנשי-רוח אין כל צורך באוניברסיטה עברית, יען כי הם יוצאים מקרב העם, הם באים בהיסח הדעת, — אנשים כאלה אינם צריכים לגידול ולחינוך!

לא מחכמה דברתם זאת. גם שמואל בנה בית ספר לנביאים. גם רבי יוחנן בן זכאי בנה בית לתורה. כל גאוני ישראל וגדוליו בנו בדורותיהם בתים לרוח העם, בתי לימוד, הינוך וגידול לבחירי בניו. גם הנביא לא יגדל פרא. גם הוא, ואולי דוקא הוא, צריך לסביבה רוחנית, לתנאים ידועים ולאנשי מופת.

בימינו לא יפעול ולא ישפיע על בני עמו גם גדול הרוח אם בן כפר הוא, אם לא למד בסדר ומשטר, אם לא שמש גדולים, אם לא נהנה ממאורות החכמה והמדע. והחכמות, ומה גם העבריות, לא עוד בחוץ תרונה, ולא מן האור הן נקלטות, כי בתי אוצרות להן.

במאמרי זה לא היה חפצי לדבר ע״ד הפרטים הנוגעים לבנין אוניברסיטה עברית, ע״ד המקום אשר יבחרו לבנות אותה וע״ד תכניתה וצורתה הכללית, ע״ד הטיפוס החדש של הפרופיסורים הדרושים לבית כזה וע״ד השפעתו הרוחנית על תחית העם, שפתו וספרותו, כי כבר דברתי על זה לפני ארבע שנים במקום אחר, ועוד אשוב לדבר בזה.

תכלית מאמרי זה היתה רק להעיר את לב הקורא ולהביא את נחיצות האוניברסיטה העברית בגבול הכרת בני עמנו.

חולמי החלומות, אנשי הרוח, הרואים ואינם נראים, — אַיכם? מי ימנה מספר לכם? התפקדו, התקבצו והוכיחו כי עוד לא מֻתָּם בקרב עמנו, כי יש עוד זכר ושארית לכם.

בנו בית-אוצר לרוח ישראל בעוד אשר הרוח הזה רענן!

ברלין, ר. ב ר י י נ י ן.

בארצות המערב.

לב.

משעה שהמציאו אחינו שבמערב את התורה החדשה, כי אין אנו בארצות פזורנו אלא כנסיה דתית בלבד, קבלו עליהם על פי הכרח הניוני את החובה והמצוה, לבצר להיהדות בתור חזיון דתי מקום בחייהם המוסריים. היהודי הלאומי יכול לפטור את עצמו מן הדין. אם בכלל אין לבו הולך אחרי הדת החיובית, ועל כל פנים אין שאלת החנוך הדתי קשה לו כל כך. לאיש כזה אפשר להתפשר עם דמאורעות ולקיים ממצות הדת הישראלית כל מה שיתאים לרוחו ולהלך נפשו. לא כן הדבר בנוגע לאחינו „...בני דת משה״. בכינוי זה, שהם מכנים את עצמם, התחייבו לקיים את הדת היהודית, אם לא בכל פרטיה ודקדוקיה, לכל הפחות בעיקריה ולדאוג לחווק הדתי של בניהם, שלא יתרחקו הם מדת מורשה. אמנם רוב אחינו שבמערב אינם מצטערים כל עיקר, בראותם בניהם אחריהם אינם יודעים כלום מן היהדות, וקרוב לודאי, כי אפילו ברוח מצויה יסירו את עול הדת הישראלית מעל צוארם. ואולם יש מעוט הכואב על זה, ושלטון האופיציאלי של הקהלות מחוייב לדאוג ללמודי הדת של בני הנעורים. השאלה היא תמיד: באיזה אופן יחנכו בעתאת הנערים והנערות

שהגיעו לחינוך, למען ידעו על כל פנים ראשי פרקים של הדת ולמען יקיימו לכל הפחות את עיקרי היהדות. על מדוכה זו יושבים הרבנים, מורי הדת ואגודות הקהלות וכל נטורי קרתא אשר בין אחינו בארצות המערב.

בנוגע לקיום הדת מובן מאליו, כי הקילו להם רוב אחינו בכל מה שאפשר. בארצות האלה נמצא רק מעוט מן המעוט, אשר השו"ע והפוסקים הם להם תורת משה ומהם לא יזיזו אף כחוט השערה. להאנשים האלה אהני מעוט דעתם את התורה. כל מנהג שקבלו מאבותיהם תורה להם וממנה לא יסורו ימין ושמאל. עד כמה שנשתאה על בני אדם כמותם, הנה לכל הפחות יש להם שיטה מסויימת וגם אפשר להם לפתור בלי עמל גדול את שאלת הדת הישראלית בזמן הזה. בבתי הספר ללמודי הדת נוהגים כזה: מתחילים ללמד את הילדים הא"ב העברי ובקושי ירגילו אותם לקרוא עברית (עם נקודות, כמובן). איזו פסוקים ותפלות קצרות מתרגמים בלעז, אבל זה יעשו בלי שיטה למודית, אלא באופן מיכני יתרגמו מלה במלה. יודעים המורים, כי הלמוד הזה לא יתקיים ביד תלמידיהם, ולאחר שנים מועטות ישכחו הכל ולא תשאר להם אלא הקריאה בעברית בלי הבנה. לעומת זה ילמדו להתלמידים בע"פ „דינים", היינו דעת המנהגים הדתיים שנתקבלו בישראל, ומשננים להם לבלי לסור מן התורה הזאת אף כנימא. אסור לעשות מלאכה בשבת; מלאכה היא כל דבר: לכתוב, לעשות מו"מ, לשאת מטפחת או מחסה משמש וממטר, לנקש על הדלת, לילך על גבי עשבים, לפסוע פסיעה גסה, ללכת חוץ לתחום, לנסוע במרכבת־האלקטירון וכו' וכו'. אסור להתגאל במאכלות אסורות. אלו הן: בשר החזיר והארנבת, בשר מבהמה שלא נשחטה כדת משה ויהודית, אפילו ממקולין של הקהלה הראשית שאין לה שלשה משגיחים לכל שוחט, „יין נסך", פת נחתום שלא בהכשר מצד הקהלה האורתודוכסית, בשר בחלב, מאכל חלב אחר מאכל בשר, אם לא שהו שש שעות בינתים, חמאה וגבינה של נכרי או אפילו של יהודי שאין לו „השגחה" וכו' וכו'. מצוה להתפלל כל מה שכתוב בסדר התפלה „מאדון עולם עד עלינו", ובימים טובים כל הפיוטים והסליחות והפזמונים, לא ידלגו אף על מלה אחת. ונוהגים „ללכת תשליך", ומנהג זה הוא חמור כמצות ענוי ביום הכפורים.— באופן כזה משלימים הם את תורתם. אמנם אחד מאלף יוכל להתקיים בזה; אבל האורתודוכסים מרחיקים כל פשרה. מי שאי אפשר לו לעמוד בזה — ילך ויתנצר או יחבר לפורקי עול הדת, ואין לו חלק באלהי ישראל. בכל עיר גדולה נמצא מספר קטן של אורתודוכסים כאלה; על צד האמת מתים חנוטים, אשר לא נתנו לקבורה; אנשים של שנות המאה הי"ג או הי"ד. הם מתכנסים ואומרים „מעריב" ופיוטים וסליחות ומתנהגים בכשרות ובהשגחה ודי להם. את היהדות אינם יודעים, אבל את דיניה וחקותיה הם שומרים במילוי, אין מחסור דבר.

ואולם הם רק המיעוט. רוב היהודים בארצות המערב אי אפשר להם לעמוד בכל אלה. בעל כרחם הם עושים מלאכתם בשבת, וטעות היא להאמין, כי אין אף אחד ביניהם, אשר לא ידע וירגיש, כי עובר הוא על ידי זה על מצות הדת, רבים מרגישים בזה וכואבים על זה ובפרט בערים הקטנות, אשר שם עוד לא פג ריח היהדות. ואולם הפרנסה קשה מאד, ודוקא ביום השבת הוא עיקר מו"מ וקנין. גם בשאר חקי הדת יש כמה פרטים, שאי אפשר לאדם מישראל בזמן הזה — בהיותנו מתגוררים בין עמים אחרים — להתקיים בהם, ובהכרח הם עוברים על מקצתם או על כלם. האנשים האלה חפצים בקיום הדת, אלא שאין סיפק בידם לעשותה. בשבילם יבקשו ויחקרו: מה נעשה להדת ובאיזה אופן נקיימה?

ואולם איך שיהיה בדבר קיום היהדות, יותר קשה הוא לחנך את את בני הנעורים למען ידעוה. בימים האחרונים היתה השאלה הזאת לחל שרבים פונים אליו. „הרחבת דעת היהדות" היתה למלה בפי רבים, אשר ישאו ויתנו בה, מבלי לדעת, איך יגיעו אל המטרה הדרושה. בממלכת פרוסיה קבעה הממשלה את למודי הדת העברית לחובה בכל בתי הספר, ועל זה שמחו רבים החרדים לקיום היהדות. ואולם באמת ראינו ככר, כי מאומה לא ישאו בעמלם. הממשלה קצבה שתי שעות בשבוע ללמודי הדת, מפני כי גם ללמודי הדת הנוצרית די בשתי שעות לשבוע. מה ילמדו התלמידים העברים בזמן מועט כזה? שעה אחת הקדישו ללמודי עיקרי הדת וההיסטוריה הישראלית ושעה אחת ללמוד שפת עבר. מובן מאליו, כי לא נשאו נפשם לתקוה, כי ילמדו התלמידים והתלמידות בשעה אחת לשבוע השפה העברית למען יקראו אחרי כן את כתבי הקדש במקורם; די היה להם, כי ילמדו קרוא עברית, למען ידעו להתפלל מתוך סדורם. ואולם הנסיון הורה, כי זה דבר נמנע. בשעה אחת לשבוע לא ילמדו קרוא עברית, ומה גם, כי בהמחלקות הנמוכות אסרה הממשלה להוגיע את מוח הילדים בלימוד קשה כזה — לימוד שפה זרה, אשר חקי קריאתה משונים מאלו של שפת הארץ (הקריאה מימין לשמאל, התנועות מתחת או ממעל להאותיות, וזולת זאת קריאה של ענינים לא מובנים כלל להתינוק המיגעת מאד את מוחו). כאשר יעלו התלמידים למחלקות הגבוהות יש להם כבר לימוד של שפות זרות, וגם בזה מהסס שלטון עניני הלמודים, אם מן הראוי להעמיס על הנער המתלמד למוד שפה מתה. נמצא, כי עמדו על הדבר, שאין הלימוד הזה עושה פרי, ושוב התחילו לחשוב, אם כדאי זה לאבד עליו שעה תמימה, מחצית הזמן שקבעה הממשלה ללמודי הדת. רבים מן המורים מציעים לבטל כל עיקר למוד שפ"ע ובמקומו יבואו למודים של היסטוריה וכדומה, אשר יתקבלו על לב התלמידים ונוחים להם. מצד ההגיון אין ספק כי צדקו בזה. מה יועיל לנו להעמיס לימוד על בני הנעורים, אשר לא יתקיים בידם? ואולם פלא הוא לראות, עד כמה חזק הרגש הלאומי בישראל. בטול למוד לה"ק קשה מאד לרוב ההורים. איך אפשר, כי לא ילמד נער יהודי אפילו א"ב עברי? איך יתקיים אחר כן ביהדותו? ואולם אפילו אם ילמד, לא ידע כלום ובאחריתו ישכח את המעט שלמד. ההורים בעצמם שכחו כבר את למודיהם העברים ולפעמים אנו שואלים אותם: ואתם, האם תדעו קרוא עברית? לא נדע כלום, הם עונים, אבל בילדותנו למדנו לקרוא ולתרגם מעט את התפלות — השפה העברית, שפת דת מורשה, איך נרחיקה ונשליכה אחרי גונו? הם בושים להודות על האמת, או אפשר, כי אינם נותנים דין וחשבון לעצמם, אלא מתוך רגש פנימי הם חושבים: מוטב שילמדו בנינו מעט וישכחוהו אחרי כן, משלא ילמדו לה"ק כל עיקר. אני רואה בזה כעין טרגדיה היסטורית. לפי השקפתי גזרה ההיסטוריה כליה על אבר אחד מגוף האומה הישראלית, אבל עוד האבר הזה מפרכס וקשה לו הפירוד מן הגוף.

ובהיות כי כל עיקרה של הדת הוא רק דבר המסור ללבו של אדם, יש רבים היועצים לעשות כרצון ההורים. לשבוח קריאת שפ"ע — גם זה הוא קדושה דתית. בבתי הספר ללמודי הדת של עדת ישראל בברלין לא היו לומדים עד הימים האחרונים עברית, מפני הטעם שאמרנו למעלה. עכשו הנהיגו את הלמוד הזה שנית. כי אין התלמידים יודעים כלום ומוציאים לריק כחם — על זה לא נאשים שום אדם. הדבר תלוי בכמה תנאים, שאין בידינו לקיימם. ואולם שחוק מכאיב לב הוא לראות את המורים, אשר אינם יודעים אפילו לתרגם פסוק כצורתו. נוהגים בבתי הספר לתרגם בלעז איזו פסוקי תהלים מן המזמורים שנתקבלו בסדר התפלה; אפשר כי ישאר זכרון הדברים במוחם של התלמידים, מפני שמתפללים הם את המזמורים האלה לפעמים. לפני זמן מה נטפל עמי אחד מן המורים החשובים בשאלה: שמעתי עליך, כי בעל לשון עברית אותה, הודיעני פירוש המקרא: „השמים מספרים כבוד אל", מקרא קשה להולמו! אלו הם מורי שפ"ע בבתי חנוך הדת לעדת ישראל...

ש. ב"ד.

השקפה על דברי המדינות.

(מצב הענינים בדרומה של אפריקא. — הסכסוכים בחינא. — אנגליה ושאר הממשלות. — המחלוקת על דבר „שער המכס הכפול" בגרמניה.)

אימת המפגיע על הארי! ממלכת בריטניה הגדולה נלחמת ימים רבים בעם הבורים, עם קטן ודל, אשר רוב בניו נשבו כבר בידי הגבורים

המנצחים. קוראים אנו בהתמדה גדולה את הודעות הנצחונות מצד שרי הצבא אשר לחיל אנגליה ומוצאים בהן בכל פעם ופעם: כך וכך מן הבורים נשבו בידינו, כך וכך מתו או נפצעו. את הסכומים האלה הבאנו לידי חשבון וכבר אנו משתאים ושואלים: האם נמצאים הבורים במספר גדול כזה? עתה עוד לא בא הקץ למלחמה בדרומה של אפריקא ושר הצבא קיטשנר נלאה לשאת עוד את המלחמה הקטנה ובקצפו וכעסו פרסם כרוז: מדינות טרנסוול ואורניה לנו הן, וכל איש אשר לא יכנע תחתינו מורד ופושע הוא וחיב את ראשו למלכת בריטניה. משפט כזה הוא אכזרי וקשה עד מאד, וכמוהו אינו נהוג בין עמים מנומסים. נאמר, כי הדין עם אנגליה בהצותה על הבורים, ובפרט שאלו התחילו בריב תחלה. ואולם סוף סוף דין מ ל ח מ ה בין שני עמים נוהג גם בין אנגליה וטרנסוול, ומתנאי המלחמה בין שני עמים מנומסים, כי הרשות לכל עם להחזיק מעמד עד יציאת נשמתו, וכל זמן שלא נכתב ונחתם השלום בין הנלחמים, אין דין מורד מצד העומדים על נפשם בפני המנצח. כזה עשה בשנת 1866 הקיסר מקסימיליאן אשר בא למדינת מקסיקו שלא ברצון העם, כי פרסם כרוז, שכל איש ואיש אשר יוסיף להלחם נגד ממשלת הקיסר אחת דתו למות אם יתפש ביד. אז היה עליו הקצף מצד כל הישרים באומות, וכאשר נתפש הקיסר ביד דנוהו למיתה — ועכשו אומרת ממשלת אנגליה לעשות מעשים כאלה?

ואולם אם גדולה ההתרגשות ביחוד בגרמניה על „מעשה חמסים" כאלה, אין זה אלא צביעות או חוסר דעה. גם ממלכת פרוסיה פשטה על הנובר בשנת 1866 וכבשה אותה. אלו היו בני הנובר עומדים על נפשם וממאנים לקבל עליהם מרות הפרוסים לאחר שכבשו אלו את הארץ — האם היתה ממשלת פרוסיה חסה עליהם? רואים הגרמנים את הקיסם בעיני חבריהם, אבל אינם רואים את הקורה שבעיניהם.

גם עניני חינא מסוכסכים עוד הרבה. כבר נחתם השלום בין הממלכה הזאת ובין הממשלות שעלו עליה בצבא וחינא קבלה יסורים באהבה ונתרצית לתנאי הברית ששמו לפניה. העיקר היה כמובן תשלומי הנזקין, סכום ארבע מאות וחמשים מיליון טאעלס, אשר קבלה עליה ממשלת חינא להמציא להממשלות. עכשיו מוטלת על אלו העבודה לבקש מקור הכנסה לחינא, למען תוכל לשלם הרבית של הסכום העצום הזה. ובהסכמן עלה לשום מכס על הסחורות הבאות לחינא בחופי הים, אלא שדבר זה צריך לסדר ובירור ענינים. שהרי תשלומין כאלה הם אליה וקוץ בה. הם ינכו מכס מן הסחורות הבאות לארץ, ואולם מי ישלם את המכס הזה? סוחרי העמים המביאים את מערבם לחופי הים בגבולה של חינא. באופן כזה קרוב הדבר, כי יעלה לכמה ארצות השכר בהפסדן וביחד מעיינת ממשלת בריטניה בדבר, אם ראוי לה להסכים לתנאי כזה מיראתה, שמא יבולע למסחרה באזיה המזרחית. עם כל זה לא אמרה לפרוש עצמה מן הצבור, אלא כאשר נמנו ונמרו בסוד צירי הממשלות בפקינג להושיב ועד מפקח על עניני המכס בחינא, הציעה ממשלת אנגליה, כי בועד זה יהיה דין קדימה לאלו הממשלות אשר מסחר ארצן נבר באזיה המזרחית, בעוד שיתר הצירים טוענים: הכל שוים בענין זה. עד הנה סרבה ממשלת אנגליה לחתום על ברית השלום מטעם זה, ומכה״ע בגרמניה מתנפלים על „ג'ון בויל" החמסן. כמה תמימות ויושר נמצא בעם גרמניה!

הקרקעיים בגרמניה צוהלים ושמחים! אמנם עוד לא נתקבל „שער המכס הכפול" לא בועד המדינות ולא בועד באי־כח־העם. אבל על כל פנים הם יודעים, להיכן פני הממשלה נוטים. ואולם טיפה של מרירות נפלה בכוסם הרויה: חברת בעלי האינדוסטריה, אשר גם לה הכסף והזהב וגם היא יודעת להשיב מלחמה שערה, הכריזה בגלוי, כי אין את נפשה לשער המכס הכפול והיא עתידה לעמוד על נפשה נגד הקרקעיים אשר הרחיבו כשאול נפשם ואינם יודעים שבעה. אפשר הדבר, כי רבים מן הנבחרים הקתולים — אלו שנבחרו בערי חרושת המעשה מצד הפועלים והעובדים בפבריקים — וגם קצת מכת הליברלים הלאומיים יפרדו מן הקרקעיים וימאנו להסכים להצעת הממשלה. בכלל עניני הממשלה סבוכים כעת ואי אפשר לדעת מה ילד יום. היום מושל בילאוו בגבורה, ולמהר יבוא ליקאנוס, „שר הפטורים" אשר להקיסר, ויתוה עליו תו — כי הגיעה שעתו לצאת מן הממשלה. שרי הממשלה בגרמניה נפטרים מעולמם כלומר מלשכותיהם בשלטן המדינה — בהיסח הדעת ובין לילה.

היהודים בגליציה.

מאורעות מדיניים וקולטוריים עשו את היהודים בגליציה לטיפוס מיוחד של בני אדם, ואולם לפני מאה שנה לא היה בינידם ובין אחיהם ברוסיה, אונגריה, ביהם ואשכנז ולא כלום, כמו שבאמת אחים הם על פי מולדתם ושפתם. בתחלה, כאשר אך נקרעה מדינה זו משאר המדינות הפולניות ובאה תחת מרות האשכנזים שבאוסטריה, התחילה להתפתח באופן אחר מאשר היא עתה לעינינו. האשכנזים אנשי מעשה הם, ובכל אופן היתה מדרגת השכלתם גבוהה הרבה מזו של הפולנים והרותינים. אם לא רבתה השפעתם הקולטורית על תושבי הארץ, יען כי חשבו הפולנים מעולם את חלוקת ארצם רק לצרה עוברת—הנה רבתה מאד ההשפעה הגרמנית על ה י ה ו ד י ם בגליציה. נפלא הדבר, כי היהודים, בכל השנאה והבוז שסבלו תמיד מן האשכנזים באשכנז וגם בערי פולניה שהתישבו בה אשכנזים, הנה בהכבש גליציה ביד האשכנזים שמחו כמו על גאולה מעבדות לחירות, ועוד היום שגור בפי הילדים העברים בגליציה שיר זרנוני שנתחבר בעת ההיא, המביע שמחה רבה ותודה לאלהים על הכבישה ותקוה חזקה לעתיד שכלו טוב. היהודים ראו בהאדונים החדשים מושיעים וגואלים לא פחות משראו יהודי ספרד מושיעים וגואלים בהכובשים הערבים לפני אלף שנה. ואמנם מזלם של היהודים בסוף המאה הי״ח היטיב לראות; השפעת האדונים האשכנזים על יהודי גליציה היתה להם לברכה בין במצבם החמרי ובין במצבם הרוחני. הן גם פולניה הגדולה באה בעת ההיא תחת יד האשכנזים הפרוסים, אבל אינה דומה השפעת הפרוסים על היהודים שם להשפעת האוסטרים פה. לא אדון בזה על סבת הדבר, ואולם התוצאות נראות בחוש. שם פעלה הגרמניות לרופף את היהדות ולבלעה לתוך לועה הרחב לבלי חוק, ופה פעלה לזכך את הלבבות, לעורר את כל בעלי הרוח לחשוב מחשבות, להתנער מעפר רגליהם של תלמידי חכמים ולצאת מתוך ד' אמות של ההלכה והפלפול ולסגל לעצמם השקפה מודירנית על העולם. המתעוררים שתו בצמא מחכמת העם הנאור, מבלי שהצטרכו לוותר משלהם כלום. המשכילים הראשונים בגליציה קבלו רק את הדחיפה הראשונה מן הזרם הגרמני, ששטף את המדינה, ואח״כ התפתחו בתור חכמי ישראל בלתי תלויים בדעת אחרים, וע״כ היו המה למאורי אור לכל בני הגולה. טועים הם החושבים כי לא העמידו היהודים בגליציה

בימים ההם בלתי אם את החכמים האחרים הנודעים בספרותנו. הדור ההוא בגליציה היה דור־דעה באופן שלא נשמע כמוהו כמעט מימי פריחת ההשכלה בספרד. חכמים למאות היו נחבאים אל הכלים ולא השמיעו קולם בחוץ; מצד האחד היתה עניותם מנוולתם והיתה מדכאת את רוחם מלעשות להם יד ושם עולם, ומצד השני יראו מפני הקנאים התקיפים. כמעט בכל עיר מערי גליציה הקטנות והגדולות שמור בפי היהודים זכר איזה "אפיקורוס" מפורסם לקללה, "שבקש להפוך את הקערה על פיה" ואשר השפעתו הנמרצה ניכרת עוד היום באותה העיר. ככה הלכה המדינה והתפתחה תחת יד האשכנזים, ולוּ ארכו הימים האלה, אז היתה לגליציה פנים אחרות לגמרי, ואז לא היתה המדינה הזאת למשל ולשנינה בעניותה ונבלותה ולא היתה נשארת במדרגה נמוכה כל כך לעומת המדינות הפולניות שתחת יד הפרוסים והרוסים, הפורחות באופן רצוי.

במחצית השניה של המאה הי"ט באה מהפכה על המדינה העניה הזאת. הפוליטיקה האוסטרית שנתה את טעמה. ממלכת אוסטריה, המחוברה לאומים שונים, מצאה מכשולים בדרכה שהתוו לה שרים כמו בייסט ומטירניך, והיתה מוכרחה להמתיק את הדינים וליסד לה את שיטת הפידירציה, כלומר, שיהיה כל עם שורר במדינתו ומשתמש כלשונו בכל בתי הפקודות. אז בא בפעם אחת קץ לשלטון הגרמנים גם בגליציה. אך תחת אשר במדינת אונגריה נוסדה ממלכה דימוקרטית, והמאדיארים דחו את האשכנזים רק ממשול בהם, אבל לא דחו את תרבותם וחכמתם, שאחזו בהן לכונן את ממלכתם על אדני ההשכלה החדשה, הצדק והחירות, — הנה דחו שרי הפולנים גם את הקולטורה הגרמנית, שפכו את הילד ביחד עם האמבטי ובערו אחרי הגרמניות ועקרוה משרשה, ולא מסבה לאומית כי אם מסבה קונסרווטיווית. הארץ שבה להאנח תחת יד האצילים ועוזרי עוזריהם הקליריקלים והישועיים, ו ה ע ם, הפולני והרותיני, שבו לעפרם. החשך שב לכסות את הארץ, והעניות והפתיות מצאו להן מקום להתגדר בו; ועד היום הזה יד האצילים והישועיים רוממה, ואין כל תקוה להציל את שבעת המיליונים יושבי הארץ מבין שני הארִיות האוכלות אותם בכל פה. על היהודים — שהם בכל מדינה ומדינה כאבן למבחן לבחון על פיהם את מדרגת הקולטורה של יושבי הארץ — פעלה הריאקציה הזאת לרעה מאד, לרכאם ולהכריעם. לא עברו ימים רבים והשינוי בחייהם ובתרבותם היה להבהיל. כלם נשקעו ביון הבערות של שכניהם דלת העם הפולני והרותיני. תרדמה עזה נשפכה על כל חייהם; רפיון ידים, ערמה, בדיחות, נטיה לפטפט דברים בטלים ולצון, רוח נמוכה, פזור הנפש, חוסר דאגת מחר, קלות דעת, קלות ראש, קלות האמונה וההסתפקות בכל שהוא, הן הן המדות שנחלו היהודים הגליציים משכניהם הפולנים והרותינים ואשר בהם נבדלים יהודי גליציה מאחיהם באונגריה, בביהם ובבוקובינה. כי על כל המון יהודי גליציה נחה רוחם של שני העמים הדלים הפולנים והרותינים, אשר מיום שנשתחררו מחובת עבודת עבד לבעלי הנכסים הגדולים ועד הנה לא הספיקו עוד לכלות מקרב נפשם את טבע העבדות הטבוע בכל מעשיהם. היהודים בגליציה מצוינים במדת הבטחון יותר מכל אחיהם בארצות שונות. לכאורה, יסוד הבטחון הזה הוא הבא לו לאדם על פי יראת שמים, כי אמנם מזכירים הם שם שמים בהביעם את בטחונם החזק, אבל מעיד אני עלי את כל הבקיאים בטיב הארץ הזאת כי לא הבטחון הביבלי ושל ספרי המוסר הוא בטחונם של יהודי גליציה: הוא גם כן פרי החיקוי של מדות יושבי הארץ. הפולנים והרותינים עובדי אדמה הם, ומשלח יד אחר לא ידעו ולא יבקשו, ומפני שאין ביד עובד אדמה עפ"י הסדר הישן לדאוג לאחריתו ולאחרית בניו, כי אם לשאת עיניו אל השמים, על כרחו הוא נעשה לבעל בטחון, ומאין עבודה אינדוסטריאלית במדינה, עליו לשבת בטל כשכלתה עבודתו בשדה ובגורן. והיהודי בכל מקום שהוא אין לו אלא מה שעיניו רואות, וע"כ גם פה למד בטחון מיושבי הארץ. מזה אתה רואה כי גם מנהג יהודי גליציה, לבלתי למד את בניהם אומנות כי אם תורה בלבד, אינו אלא מפני שלמדו תורת האכרים הפולנים, לבלתי בקש להיטיב את המצב ההוה, אף אם הסכנה לנוע ברעב היא נגד פניהם, ולהצטמצם בחוג צר ולקוות לנסים.

וכשם שדרכי דלת עם הארץ היו למופת להמון עמנו בגליציה, כן היו דרכי האצילים והאינטליגנציה למופת לעשירינו ולמשכילינו פה. האצילים הפולנים לא שנו מאומה ממה שהיו אבותיהם בימי מלכות הפולנים. הפוליטיקה הפנימית היא אומנותם, ומשאת נפשם היא העליה לגדולה למעלת יועץ החצר, יועץ הנציבות, ציר־ בתי ועד הממלכה, המדינה והמחוז, או על כל פנים להיות ראש ועד העדה במקום מושבו. בלעדי הפוליטיקא אין להם שום חפץ בעולם, מלבד הרדיפה אחרי התענוגים והכבוד. נכסיהם הגדולים פוטרים גם אותם מדאגת מחר ומשרותיהם הרמות פורקות מעליהם גם עול מלכות, כי כל הכהונות החשובות במדינה וגם בעיר הממלכה ווינא נתונות בידם או ביד קרוביהם מכריהם, והם רודים בכל מלכות אוסטריה כרצונם. והפקידים הנמוכים הם בידם כחומר ביד היוצר, ועל כרחם הם נגררים אחריהם ועושים מעשיהם על פי חפץ המשפחות האחדות האלה. הרעיון הלאומי חלש מאד אצל האנשים האלה גם היום כמו לפני חלוקת ארצם. וכל אחוזת אציל כהגמוניה מיוחדה היא בעיניהם. כל עיקרה של עבודתם הצבורית הוא רק בשביל טובת עצמם. והאינטליגנציה ברובה אינה אלא פקידים משועבדים, אשר לחמם נתן ומימיהם נאמנים, אם ברוח ואם בצמצום, ובכל אופן לא הרגילו לדאוג לאחריתם, כי גם בעד אלמנותיהם ויתומיהם תדאג הממשלה, כל עבודתם בעד לאומם הנעלב נעשית בזאת שהם נשמרים מאד לבל יתעבו את נפשותיהם בדבור או בקריאה בשפת אשכנז. ושתי הכתות האלה הם למופת לאנשי האינטליגנציה שלנו. כהאצילים יתעבו גם הם כל מדע וישתמשו בבערות ההמון להטיל עליו אימה יתירה וירדפו אחרי התענוגים והכבוד; באין לאל ידם להגיע למשרות של כבוד בממלכה ובמדינה, יסתפקו על כרחם במשרות הכבוד של הקהלה היהודית ומוסדותיה, וכמעט תמיד לא לתועלת הצבור כ"א להנאתם ולטובתם, ולעתים לא רחוקות להפסד בני הקהלה. כהאצילים מצטינים גם הם ביהירות יתירה ובאבירות הלב, בחוסר רעיון לאומי ובפרטיקולריסמוס (אין שום יחס וקשר בעולם בין הקהלות הרבות שבמדינה), אינם מרגישים עם הקהל ונוח להם בשפלותו ובנבלותו. הם רואים כי הפרנסות הרגילות של היהודים הולכות וכלות, כל ממונם של עשירי ישראל יורד לטמיון, וכמעט אין עשיר יהודי בגליציה המנחיל הונו לבניו אחריו ואינם שמים אל לב לבקש עזרה, להמציא איזו פרנסות חדשות, שאינן מצויות עוד במדינה. בטחון בעלי הנכסים והפקידים הקשיח את לבותם מפחד ומדאגת הנולד ואין להם אלא ההוה, חיי השעה. מדינת גליציה מרובה פי הערך באוכלסין, שאין יכול האדמה מספיק לפרנס את יושביה. ערך הסחורות המובאות למדינה גדול פי שנים מערך הסחורות היוצאות מתוכה, ובגלל זה עניות הארץ הולכת ומתרבה משנה לשנה ויש לראות מראש כי צפויה המדינה העלובה הזאת לכליון חרוץ בעתיד לא רחוק, אם לא ישתנה המצב האיקונומי לגמרי בזמן קרוב. אבל כאמור, אין מי שידאג לשלום המדינה ויושביה: שלות כסילים שפוכה על פני כל פנות העם להאבידם. הכל אוחזים באמונה בדרכי

אבותיהם ובפרנסותיהם הרגילות, אף שהן מצטמצמות ומתמעטות מיום ליום. במחוזות שלמים נשארו היהודים כמעט בלי משא ומתן ומשלח יד, כי הרבה ממשפחות האצילים היותר עשירות שמו להן לחוק לבלתי מכור ולבלתי תת בחכירה שום נחלה ועסק ליהודים. וחברות הקוֹנְסוּם של האכרים הפולנים ושל האגודות הלאומיות של משכילי הרותינים הולכים ומפקיעים מעט מעט את כל מיני המסחר מיד היהודים, והיהודים לא ישימו אל לב להמציא להם איזה משלח יד אחר תחת המסחר הנשמט מתחת ידם. פה ושם יקום לפעמים איזה יהודי בעל כשרון ויכונן לו איזו מלאכה אינדוסטריאלית; אבל כלם הם אנשים בינונים לא אמידים ומאין להם קרן גדולה זו קרידיט במדה מספיקה, אין חפצם מצליח בידם, והעשירים הגדולים משקיעים ממונם כאבותיהם ברבית, בבנין בתים לבטלה, ביסוד בתי מסחר שאין צורך בהם, בבתי הלואה וחלפנות ללא צורך, וסופם שירד כספם לטמיון והם יורדים מנכסיהם ובניהם אחריהם יסתפחו על דלת העם. עובדא קימת היא בגליציה שאין בה משפחה יהודית עשירה המנחילה הונה לצאצאיה. בית משפחה עשירה בערים הקטנות בגליציה הוא כבית חנוך קבצנים ומחזרים על הפתחים. כי בני העשירים האדוקים, מרוב שלוה ואפס מעשה, מרוב בטחון ואפס השכלה, יסכינו להיות הולכי בטל שאינם מוכשרים לשום משלח־יד. ההון יתם בידם מהרה, והם הולכים ומתנונים.

לקוראים עברים לא אוכל לתת תמונה יותר נאמנה של מצבם המוסרי של יהודי גליציה, מאשר אזכיר להם את מעט הסופרים העברים ילידי גליציה ומשורריהם. הסגנון הלא הוא האדם. צאו ובדקו את סגנונם. סגנון הכתבנים ההם, אפילו אם יש בהם השכלה אקדימית, מצטיין במעט לצון, במליצות קלושות ובשטחיות. האין יהודי גליציה אחיהם עצמם ובשרם של יהודי רו"פ ואשכנז? הא למדת שרק תוצאות השפעת השכנים הוא.

הנה היהודים ב ב ו ק ו ב י נ ה, המדינה הקטנה אשר בקצה גבול המזרחי של אוסטריה. היהודים האלה כלם מגליציה מוצאם, הם או אבותיהם התישבו שם אחרי הקרע המדינה מממלכת הטורקים, ומה שונה רוח אלה מרוח אחיהם ושכניהם יהודי גליציה! כמעט לא יאֻמן כי עם אחד הם. כלם אנשים ההולכים קוממיות, אנשים היודעים את עצמם, אנשים רבי פעלים שאין העולם הזה כפרוזדור בעיניהם. הם אוהבים את העולם ואת החיים ובצעדים בטוחים הם דורכים בדרך החיים. אם מעט ואם הרבה ירכשו להם בעמלם, קנינם בטוח בידם, כי הם יודעים לדאוג לאחריתם ולאחרית בניהם. יהודי מגליציה לעומת יהודי מבוקובינה כבן כפר לעומת בן כרך. היהודי בבוקובינה הוא אזרח חפשי לממלכת אוסטריה הנאורה והיהודי בגליציה הוא עבד עבדים להפולני הבער וגס הרוח. מדינת בוקובינה מתפתחת תחת השפעת האשכנזים עד היום הזה, כי יען יושבי המדינה הם תערובת ששה עמים (רותינים, רומינים, ארמינים, פולנים, אשכנזים ויהודים) כמעט במדה שוה והפידאלים לא יכלו לשפוך את ממשלתם עליה, בהיות המדינה תחת יד הטורקים שנות מאות רבות, לכן לא היתה סבה לממשלת אוסטריה לבכר את אחד העמים על פני אחיו והניחה את השלטון ביד פקידים אשכנזים עד היום הזה. שפת אשכנז היא השפה השלטת בכל בתי הפקודות ובכל בתי הספר הגדולים והקטנים, בהמשא והמתן ובכל הספירות העליונות; היהודים חיים אפוא באילמנט שלהם, ובעזרם להאשכנזים להרחיב שפתם ותרבותם, לא יוכלו אלה להיות כפויי טובה, והם מתרועעים עמהם ומאירים להם פניהם בכל עת. היהודים רואים עצמם במדה ידועה כאדוני המדינה. יותר משפיעים הם מרוחם על יושבי הארץ מאשר ישפיעו אחרים עליהם. המצב הזה גִדל בבוקובינה דור יהודים אשר הטיפוס היהודי נראה בו יותר מבכל מקום בתבל. היהודים הגליצים רגילים ללעוג לאחיהם הבוקובינים כק־אם אותם „עמי הארץ, בורים והריוטים", באשר אין ריח התורה נודף מהם כאשר הוא נודף מן היהודים הגליצים, וגם חסר להם הבטחון הנפרז ואין כשיחותיהם אותה הבדיחות שהולכי בטל מצוינים בה ואין גם במשאם ובמתנם אותה הערמה והחריפות שאין יהודי בגליציה יכול לזוז ממקומו בלעדיהן. מה שבין יהודי גליציה ובין יהודי בוקובינה, אותו נוכל להכיר ביותר בזכרנו את צירי היהודים בפ־למנט הוויני משתי המדינות. הצירים היהודים מגליציה, אף על פי שרובם בעלי כשרון מצוין וגם בעושר וכבוד ויחס משפחה אינם נופלים מגדולי האוסטרים, לא יפתחו כמעט את פיהם והם תמיד מן הנעלבים ואינם עולבים ולעולם לא יתעוררו לדבר דבר בפרלמנט מהתעוררות עצמם; הכרת פניהם תעיד עליהם כי הם תלויים בדעת אחרים ואין להם שום הרגשת עצמם. לא כן צירי היהודים מבוקובינה. הם נופלים מאחיהם הגליצים בכל דבר, אבל באחת יעלו עליהם: בידיעת עצמם. הם יתראו בפרלמנט כאנשים חפשים ובכל עת מצוא יקומו בתור אנשים, בתור באי־כח חברה יהודית שאינטרסים מיוחדים להם. לא אחת ולא שתים השיבו את חורפינו דברים נמרצים וקדשו שם ישראל ברבים.

בטשרנוביץ נוסדה בימים האלה חברה לאומית גדולה עפ"י תכנית „חברת הלאום היהודי" בווינא, וכל גדולי אחינו שם משתתפים בה, ויש תקוה רבה לאחריתה, כי הבוקובינים בעלי דעה מיושבת הם וענין חברה לא שחוק ושעשועים הוא אצלם, כמו אצל הגליצים. אין לי רק להזכיר את חברת „אהבת ציון" בטרנוב, שהתחילה מעשיה בשאון ורעש, יסדה מושבה, קבצה כסף מכל אפסי תבל, למרות סגירת הגבול עלתה בידה להכנים כעשרים משפחות יהודיות, ובשורות טובות התפשטו במכתבי העתים כי המושבה הגליצית תפרח ותשגשג ועוד מעט תהי לתפארת הישוב. ואולם כמעט עברה ההתלהבות הראשונה, והנה נעזבה המושבה; האכרים צועקים ללחם ואין, כי החברה נמחתה מתחת שמי אלהים. דבר כזה בגליציה הוא מן המעשים שבכל יום. בשנה שעברה היתה בלבוב אספת צירי הקהלות הגליציות. על סדר היום עמדו דברים חשובים. הדרשות נאוו, הנאומים לקחו לב, וביחוד היתה השמחה גדולה במחנה הציונים, שראו את אשר לא קוו ולא חלמו: כי רוב ראשי האסימילטורים נוטים כבר אל הרעיון הלאומי, וכלם הסכימו להחל לעזור לעמם עפ"י יסודות לאומיים. תוצאות האספה, שארכה ימים אחדים, היו כי הושיבה האספה ועד תמידי לפעול ולעשות למען העם היהודי המתמוגג בעניו. מאז עברו ירחים רבים ודבר לא נשמע על אדות פעולת הועד, כמו שלא נשמע דבר על אדות פעולת אגדת הקהלות שנוסדה לפני שלש שנים בווינא. ובכל המצב הזה יד ההשפעה הפולנית והרותינית היתה. כל הבא לעזור את יהודי גליציה, עליו להשתחרר בתחלה מן ההשפעה המסוכנה הזאת, ובלעדי השחרור יעלה כל עמל המושיעים בתהו.

בימים האחרונים התעוררו ראשי לשכות „בני ברית" לקום לעזרת יהודי גליציה. עזרתם תהיה, לפי הפרוגרמה שפרסמו, רק עזרת חיי שעה לכמה משפחות באיזו ערים קטנות, אבל בשום אופן לא תועיל לדורות. כי לא שמו נגד פניהם לעקור את הרעה עם שרשה, כי אם לקטוף את ראשה, וגם לא במדה מרובה וביד רחבה כי אם במדה זעומה; רק פרטים ירגישו את הטובה ולא הכלל. על כן אין לקוות הרבה מן הישועה הזאת. בגליציה נחוץ עתה שינוי עיקרי, כהשינוי שהחל להֵראות

בשעה שלקחו האשכנזים את רסן ממשלת המדינה בידם, כשינוי הבדוק והמנוסה גם בבוקובינה. את השפעת הפולנים והרותינים המדוכאים והעצלים נחוץ להשבית מעט מעט, ואז ירוח ליהודי גליציה. ולתכלית זו אין להמושיעים לפנות בעזרתם לעניי העם, כי אם להעשירים העומדים לנס עמם במדינה זו יותר מבכל מקום אחר, ולא לעזרה חומרית הם צריכים, כי אם לעזרה רוחנית, היינו לשפוך עליהם רוח חדשה מבריאה ומחכימה. דבר זה יוכלו העוזרים להשיג רק בהפיצם בקרב עשירי גליציה, משכיליה וראשי קהלותיה ספרות איקונומית ומכ״ע, ללמדם דעת כי לא על הרבית ועל המסחר הקטן לבדם יחיה האדם, להבינם את הסכנה הכרוכה בדבר בהיותם עומדים במצב אחד בכלכלתם ובדרכי חייהם, להורותם כי עם השתנות הזמן והתרבות יושבי המדינה צריכים בני האדם להחליף את משלח ידם כפי הצורך, להתרגל לענפי פרנסה חדשים וללמוד ללכת הלאה יחד עם כל בני תבל ולהתאים אל דרישת הזמן לא רק את ערך הבגדים ויתר צרכי הבית, כי אם גם את כשרון המעשה. ודבר זה אינו מובן מעצמו בארץ כגליציה, שמלבד התרבות האדבוקטים, התרחבות רשת מסלות־הברזל והטלגרף, מאור הגז ומרוצת הבִּיסִיקל בחוצות לא התרוממה במדרגות הקולטורה בשום דבר מאשר עמדה בימי הדורות התיכונים. אם ייטיבו העשירים את דרכם, אז ממילא ימשך כל העם אחריהם; כי מסופק אני אם יש מקום בתבל שדעת העשירים מכרעת כל כך את העם כמו בגליציה. העשיר, אפילו היהודי, הוא אליל אשר בחבלי קסם ימשוך אחריו את כל אנשי מקומו. מנהגיו, מהלכו במו״מ, סגנון דבורו, מדותיו וכל רכושו המוסרי ישאר לנחלת עולם לכל בני עירו. הנוסע בגליציה יתפלא לא מעט במצאו כי בכל עיר קטנה מושלות מדות קבועות וסגנון־דבור מיוחד וגם צביון מיוחד לאנשי המקום, המבדילים אותם מאנשי העיר הרחוקה מהם רק פרסה אחת. סבת הדבר היא „הגביר" שחי בעיר לפני דור אחד או אפילו לפני שני דורות, והוא היה למופת לכל אנשי מקומו בכל הליכותיו ואף בשיחות חולין שלו. ואם ישתחררו העשירים מעט מעט מהשפעת עם הארץ, אז ממילא ילבש רוח חדש את כל יהודי גליציה ויהיו לאנשים חפשים, שידעו לדאוג לעצמם ולא יצטרכו למתנת נדיבים.

זאת היא חובת כל הרחמנים העומדים להושיע את יהודי גליציה מעניותם המנולתם. אבל כמו שנזדוונו להבארון הירש יועצים רעים בקומו לעזרת יהודי גליציה, וברור הוא עתה שמלבד המורים המתפרנסים מהתמנותם בבה״ס של יסוד הבארון בגליציה, כמעט כל היסוד, שעלה ברכוש גדול, היה ללא־הועיל — כן יהיה גורל העזרה החדשה ע״י לשכות חברת „בני ברית", אם לא ילמדם הנסיון דרך אחרת ללכת בה במעשה צדקתם.

שמעון מנחם לזר.

מאורעות ומעשים.

הסינט ברוסיה באר, כי פקידי סוחרים יהודים, בבואם אל ערי פנים רוסיה, אינם מחויבים להביא תעודות, ע״ד הסבות אשר מנעו את בעליהם לנסוע תחתם אל הערים האלה.—המיניסטריום לעניני הפנים ברוסיה פנה בבקשה אל כל שרי הפלכים, כי ישיבו לו על השאלות האלה: א) כמה נמצאו בכל פלך יהודים עוזרים לרוקחים, רופאי שינים, חובשים ומילדות, ואנשים יהודים הלומדים את האומניות האלה; ב) כמה מן היהודים האלה עסוקים באומנותם וכמה מהם משתמשים בעטרתם רק בכדי לקנות להם זכות הישיבה מחוץ לתחום ולעסוק בענינים אחרים; ג) מספר בני ביתם של כל אחד מבעלי האומניות האלה; ד) כמה מהם מתגוררים בערים וכמה בכפרים.—שלטון חיל הקוזקים באר לפקידי גליל ראסטאוו ברוסיה, כי איש יהודי החייב כסף על פי שט״ח ונאסר לו בשביל זה בכח בי״ד לעזוב את מושבו, אין האיסור הזה יכול למנוע את הפוליציה מלשלחו מעיר מושבו, אם אין לו זכות הישיבה בתוכה. — מכה״ע באודיסא מודיעים, כי בבתי הספר באודיסא לא נתקבלו עד כה ידיעות ע״ד הגבלות חדשות במספר התלמידים העברים. במודעה המדובקה במבוא האוניברסיטה נאמר בפירוש, כי מבני ישראל יספחו תלמידים אל האוניברסיטה באופן אשר לא ירב מספרם מעשרה אחוזים למאה של כל מחלקה ומחלקה.—נתאמתה השמועה, כי בהאינסטיטוט הטכנולוגי בפטרבורג לא יתקבלו יהודים כלל. — בבודאפעסט מת ב״ב הסופר וחוזה חזיונות בשפת אונגרית עמיל מאקאי. הוא חבר המון אופיריטות, דרמות וחזיונות אשר הועלו על הבמות באונגריה, ובסוף ימיו נשא כהונה בבית החזיון הלאומי בבודאפעסט. מלבד אלה העתיק לשפת אונגרית את שירי ר׳ יהודה הלוי, בן גבירול, ראב״ע וכו׳.—ד״ר שירמאן מעיר יעליסאוועטגראַד פנה בבקשה לשר ההשכלה ברוסיה, כי ינתן הרשיון ליסד פרוגימנזיום לילדי ישראל ביעליסאַוועטגראַד, ויקבל תשובת המיניסטריום, כי כל עוד לא נפתרה השאלה אם בכלל יש הרשות להיהודים לפתוח בתי־ספר בפני עצמם, לא תעשה שאלתו.—בסביבי עיר ברדיטשוב נמצאו שדות ומגרשים רבים, אשר עד כה לא הותר ליהודים לקנותם ולשבת בהם. עתה הודיע שלטון הפלך לבית מועצות עיר ברדיטשוב, כי עפ״י החק יש הרשות ליהודים לקנות את אדמת הערים, ומכה״ע „וואלין" מודיע, כי תושבי ברדיטשוב היהודים מרבים לקנות אדמה כזאת ויוצאים לשבת אל מחוץ לעיר. -- בעיר קישינוב נוסדו אגודות אומנים שונות של אופים, נוטעי טבק ומושחים בשׁשר. עתה נוספה עליהן עוד אגודה של חייטים, אשר למפקחה נמנה ה׳ כהן־בערנשטיין. לפתיחת האגודה באו אומנים שונים מקרב האגודות האחרות וגם קרואים רבים מקרב האינטליגנציה, וה׳ כהן־ברנשטיין דרש לכבוד החג ויגד כי החפץ לעמוד ברשות עצמו ולהושיע לעצמו הועיל ג״כ להתרבות מספר האגודות בין האומנים העברים. ה׳ כהן־בערנשטיין, בתור משגיח האגודה, תהיה לו הרשות להגדיל משכורת חניכי החייטים בכל חדש, ולא כתום זמן הלמוד כפי המנהג אצל האומנים. — מכה״ע „נאוו. וורעמיא" מודיע, כי עפ״י פקודת ראש עיר פטרבורג, הגינרל קלייגעלס, נקנסה האשה מילעווסקאיא, המחזיקה בית מלון, על דבר אשר החזיקה בביתה חמשה יהודים בלי ידיעת הפוליציה, ועליה לשלם חמש מאות רובל או לשבת בבית הכלא שלשה חדשים; ועוד אשה אחרת, מ. קיזעוועטער, נקנסה על דבר אשר העלימה אורח יהודי מעיני הפוליציה ועליה לשלם שלש מאות רובל או לשבת במאסר שני חדשים. מכה״ע „וואסחאד" שואל לרגלי הדברים האלה: מה דין המעלים ככיתו רוצח, אם המעלים יהודי אחד נידון לשבת שני חדשים במאסר? — סופר מכה״ע „דזואיש קרוניקל" היתה לו שיחה עם הממונה על העמיגרציה בקאנאדא, ה׳ פרעסטאן, וישאלהו ע״ד השקפתה של ממשלת קאנאדא על כניסת היהודים הנודדים לארצה. ה׳ פרעסטאן שב זה לא כביר ממסעו בארץ רומניה, אשר נסע שמה במלאכות הממשלה, בכדי לחקור ולדרוש ע״ד כשרון היהודים לעבודת האדמה, וישמיע דעתו עליהם כי מוכשרים הם לעבודה זו, והוא השיב כי מצד ממשלת קאנאדא לא יהיה כל מעצור לכניסת הגרים היהודים, וכי אם תמצא חברת יק״א לטוב לה, תוכל להסיע את מחנות הגולים לקאנאדא. ארץ קאנאדא תוכל לקבל 150,000 יהודים, היינו חצי תושבי רומניה, וחפצה הוא כי הגולים יעסקו בעבודת האדמה, אחרי כי מספר האומנים רב מאד. ע״ד גורל היהודים אשר התישבו בקאנאדא בשנה שעברה, ספר ה׳ פרעסטאן, כי אלה אשר באו בעזרת חברת יק״א, נאחזו בארץ ויהיו לאכרים; במשך ימי הקיץ שעבר מצאו שכר בעבודתם בשדה וגם בימי החורף מצאו חית ידם מעמל כפם; ואלה אשר באו אל הארץ בלי עזרת החברה וישענו על כחם, לא הצטרכו למתנות אחרים וימצאו עבודה בבתי חרושת, בבתי מכרות ועל מסלות הברזל.—בווילנא היתה ישיבה מיוחדת לחברי הועד שנקבע ליסוד בתי הספר למסחר בעיר הזאת תחת נשיאותו של ה׳ מ. שארסקי. בישיבה הזאת נבחרו מלאכים לנסוע לעיר פטרבורג ולהשתדל שם בדבר מילואים וביאורים ושנויי איזו סעיפים מספר התקנות של בית הספר שנתאשר ע״י שר האוצרות. המורשין ישתדלו כי ישונה ס׳ התקנות באופן שהתלמידים היהודים יוכלו להספח אל בית הספר במספר 50

אחוזים למאה לפי מספר המקומות הפנוים ולא לפי מספר התלמידים, וכן שימנו יהודים לחברי הועד המפקח על ביה״ס וכן שתנתן הרשות להועד הזה לבחור בדירקטור, בלי שום הגבלה ועוד כדומה. — בכפר צענסטאניעוו הסמוך לגרויעץ יפתח בקרוב בית-ספר לעבודת האדמה ליהודים. אדמת הכפר נקנתה ע״ש ה׳ יאַן בערסאָן ומלאכת הבנין תשלם בקרוב. תכנית בית הספר תהיה דומה לתכניות שאר בתי הספר למתחילים ממין זה, ורק ילמדו בו דת ישראל. אצל ביה״ס יהיה בית-תפלה ומעון לתלמידים, ובכל זמן הלימודים יקבלו התלמידים את כל צרכיהם. — בית מועצות הממלכה ברוסיה קבע סדר חדש לבחירת רבני העדה ועוזריהם: 1) בחירת הרבנים וסגניהם תהיה על ידי מורשים נבחרים מקרב המתפללים בבתי התפלות; 2) המורשים האלה יבחרו ע״י כל עדת המתפללים בבתי התפלות מקרב האנשים שיש להם הזכות להשתתף בבחירת המורשים; 3) הזכות להשתתף בבחירת המורשים נתונה לכל חברי עדת המתפללים הזכרים נתיני רוסיה מבן עשרים וחמש שנה ומעלה והם נמנים בתוך עדת המתפללים לא פחות משנתים לפני הבחירות; 4) להשתתף בבחירות אסור לאנשים משוללי זכיות וכו׳; 5) מעדת המתפללים אשר מספר חבריה הוא לא יותר ממאה איש יבחרו עשרה מורשים ומעדת המתפללים אשר מספר חבריה הוא יותר ממאה איש יוסיפו מורשה אחד לכל מאה או חלק ממאה איש הנוספים.—ממלא מקום רב העדה באודיסא, ה׳ ש. פען, פנה בבקשה למשגיח על בתי ספר העם כי בתתו תעודות למלמדים ורשיונות לפתיחת חדרים ידרוש מן המלמדים תעודות מיוחדות ע״ד ידיעתם את השפה העברית, תנ״ך ותלמוד. תעודות כאלה ינתנו להמלמדים מאת הרבנים באודיסא אחרי עמוד המלמדים למבחן לפני קומיסיה הקבועה לתכלית זו.—חברת כי״ח בפאריז פותחת בקרוב בתי ספר בערים חמדן ואיספהן בפרס. למנהלי בית הספר באיספהן נמנו ה׳ קונטמנו ואשתו. — איש אנגלי מצא על הר סיני אבנים יקרות (טורקוסים) במספר רב, והוא אומר לקנות את ההר למען כונן לו שם מכרות אבני טורקוסים.

שַׁרְל בּוֹדְלֵיר.

(סוף *).

נשים נפלאות וזרות בתמונותיהן עוברות על פנינו בשירי „פרחי הרע“ — נשים אשר להן עינים עמוקות המזהירות בצבע ירקרק, נשים אשר להן שערות שחורות היורדות עד הברכים ונגוהות תכלת רוקדים עליהן לרגעים, נשים אשר ריחות להן המעלים על לבבנו זכרון ארצות נכריות ורחוקות, נשים אשר הליכותיהן בעצלתים ובנעימות, כהליכות אניה אשר לה מפרשים רבים, או אשר מדה וקצב לתנועותיהן, כנחש מרקד על ראש מַטֶה. על אשה מַלַבְּרִיזִית ישיר את שירו, ועל אשה קריאולית, ואף גם על אשה אשר שחורה היא כלילה—מכשפה תאוה לעינים, אשר בשרה שחור כשחור עץ ההבנים. בזרועות כל אלה שכב המשורר; ואולם מנוחה ושלום מצא רק בזרועות האחת. רק תמונה אחת מלאה־אורים עוברת על פנינו בשירי הספר הקודר הזה. והדברים אשר יאָמרו עליה לא רבו. בקוצר נמרץ יקרא לה המשורר רק: „la trés-bonne et la trés-chere“ וגם באחד מחזיונות הלילה הנוראים, המלאים שיחות רוחות ושדים, נוטלת היא את הלקה, והיא נקראה אז בשם ביאטריסי. בנוגע לביאטריסי זאת אנחנו מוצאים כי גם רֵעַ קרוב לבודליר, כתיאופיל גוטיע, לא ידע מי היא; גוטיע מטיל ספק בדבר, אם היתה ביאטריסי נפש חיה ואם רק ילידת הדמיון. קרוב הדבר לאמת, כי היתה רק ילידת הדמיון. ואולם בנוגע ליתר הנשים, ברור הוא שלא היו ילידות הדמיון וכי היו ונבראו באמת. כמו כן ברור הוא, שהיום שכב המשורר בזרועות האחת ומחר בזרועות השנית; ועוד יותר ברור הוא, שמנוחה לא מצא בלתי אם בזרועות האחת, בזרועות ביאטריסי, והאחת הזאת היתה רק ילידת הדמיון ולא היתה ולא נבראה כלל. ביאטריסי היא הגאולה, הבאה לגאל אותו מן הגיהנם אשר לסערת התאוות, להוליכו לגן־העדן אשר לאהבה הטהורה. ביאטריסי היא תשוקתו הגדולה אשר לנצח לא נמלאה. הנשמה היחידה, נשמת אהות טובה, אשר עליה הולמים המשוררים תמיד את הלומותיהם ואשר אותה לנצח לא ימצאו — היא ביאטריסי. ויען כי ישטחו את ידיהם אליה תמיד ולא ימצאוה, והלב מושך ומושך אותם אליה תמיד ומתבוסס בדמו, לכן משוררים המה. רק ברוב צרה ותשוקה תעשה מלאכת המחשבת פרי, ולכן אי אפשר הוא כלל כי המשורר ימצא לנפשו אותה ביאטריסי אשר הוא מבקש.

בנוגע לאותה „הטובה מאד והנחמדה מאד“ אומר בודליר: „את היא נרעין המושק, הזרוע באדמת הנצח אשר לי באין רואה“. אין משורר בכל הארץ אשר אהב כמוהו את הריחות. „על גלי הריחות תנשא נשמתי, כאשר תנשא נשמת אחרים על גלי המוזיקה“ — כן כתב פעם אחת. בשירים רבים תאר לנו את היחס הנסתר שבין הריחות והצבעים והקולות. „הוי תמורה נפלאה בקרב חושי, אשר התערבו ויהיו לאחד. רוח פי אהובתי היה לי למוזיקה, וקולה לריח ניחוח“. והריחות הטובים משכירים אותו לפעמים, עד כי הוא בעצמו יהיה לצלוחית של ריחות טובים אשר ממנה עולה רוח אהובתו. „אם בבית נעזב“, יספר לנו, „יפתחו ארון מכוסה אבק אשר הפך שחור מרוב ימים, והוא מלא ריח עז וחריף אשר הולידו הימים הרבים, אז יש כי ימצאו צלוחית עתיקה, וממנה תעלה נשמה חיה ושלמה אשר תאמר לשוב לארץ החיים. והיה באחרית הימים בהיותי אובד כְּלִי מתוך זכרון בני האדם ואני שוכב במחשכי ארון מלא זועה, ואני צלוחית עתיקה ומבוקעה ונשברה ומושלכת ככלי אין חפץ בו, אז אותך אחביא בקרבי, את חיי ומותי, את רעלי הנחמד, אשר המלאכים עשו אותו בידיהם.“

וגם הריח העולה מן החתולים היה מושך את בודליר. בכלל רואים אנחנו אותו מתרועע אל החתולים באהבה ובאחוה. יען כי נתנו החתולים אותו להחליק בידו לרגעים את עורן, המלא, לפי דבריו, ניצוצות קסמים, היה להן למשורר לשיר עליהן. על פי הנשים למד בודליר להתהלך עם החתולים. ואולי היה הדבר להפך: אולי למד על פי החתולים להתהלך עם הנשים. בכל אופן אהב מאד את החתולים, והוא לא ייעף ולא ייגע מלתאר לנו את החתול אשר לו, המתרפקת עליו באהבה ולוטשת אליו את שתי בבות עיניה החורות כאבני אלנביש חיות.

הזכרתי גם את הדבר הזה, בכדי להראות באצבע על הזרות אשר בשירי המשורר, שהן הביאו את רוב המבקרים למנות אותו בין הדיקדנטים, או גם לתתו לאָב להם.

הנה כן אנחנו מוצאים כי על הקולות החזקים והעזים היוצאים מתוך „פרחי הרע“ נוספים לפעמים קולות נעימים של נהמות חתולים המתגנבים אל הלב. גם כאשר תבוא הרוח הרעה על המשורר, והנה חתולו יושבת עמו במחיצתו. הרוח הרעה הוא אותו מעמד הנפש הנורא, אשר יסמן אותו בודליר במלה האנגלית „ספלין“ (Spleen), אחרי כי אין בשפה הצרפתית ואין גם בשפה העברית מלה אשר על פיה היינו יכולים לסמן אותה הרוח הנכאה הבאה לו על האדם פתאם בלי כל סבה מבחוץ, אם משום שבאו טפות גשם וטפחו על פני לוחות

*) עי׳ „הדור“ גליון 32, 33.

הזכוכית בחלון ואם משום שנכנס לתוך החצר עני המחזר על הפתחים והתחיל לנגן בחלילו ואם משום שהפעמונים אשר בראשי המגדלים התחילו להשמיע קול. בשפת עברית החדשה אנחנו קוראים לדבר זה „מרה שחורה". אותו הדבר שהיה בא על המלך שאול, ואשר כתבי הקדש קוראים לו רוח רעה, הוא הוא אותה המרה השחורה או אותו הספלין. „ספלין ואידיאל" קורא בודליר למחלקה הראשונה של שיריו ב„פרחי הרע" שלו; ספלין היא הכתובת הכתובה על גבי שירים רבים מספרו, ובציור הספלין היה בודליר לאמן אשר אין עד היום הזה איש אשר יגיע במקצוע זה גם עד לקרסוליו. הרוח הרעה באה על המשורר, והמשורר מצייר לנו מעמד נפש כזה: „קצף קצף חודש הגשם על כל החיים, ומן הכד אשר לו הוא שופך קור וחושך על כל בני האדם חורי הפנים היושבים בחצר המות הקרוב, ועל כל הפרורים היושבים בערפל הוא ממטיר את המות הגדול. החתול אשר לי מבקשת לה רבץ אצל החלון, ובאפס מנוחה היא מטלטלת את בשרה הכחוש. במרזב אשר על פני הגג תועה נשמת איזה משורר זקן, וקולו מלא יגון ועצב כקול שד אשר היה לנציב קרה. הפעמון הגדול, אשר ישמיע את קולו בהלוית המתים, נותן את קול יללתו, וגזרת העץ אשר על האח המבוערת מעלה עשן, ובקולה הדק תתחר עם הקול הצרוד אשר למורה-השעות על פני הקיר. ומתוך קבוצת הקלפים העשוים למשחק, שהם באו בירושה מאת אשה זקנה וחולה, עולים ריחות רעים, והנער האדום המצויר על פני אחד הקלפים והמלכה הירוקה המצוירה גם היא על פני אחד הקלפים מתחילים להתלחש איש באזני רעהו ומספרים את דבר אהבתם אשר מתה בלא עת". — ויש אשר תבוא הרוח הרעה על המשורר, והוא כותב: „כאשר יעיקו השמים השפלים והכבדים ככפורת כבדה על הרוח הנדהם, והרוח נלחם עם מחשבותיו הנוגות; כאשר ירד מן השמים מסביב יום קודר, המלא עצב פי שנים מן הלילה; כאשר תהפך הארץ לבית כלא רטוב, אשר תרפרף בו התקוה אנה ואנה כתנשמת, והיא נוגעת ביראה ופחד פעם בקצות כנפיה אל הקירות ופעם בקדקד ראשה אל התקרה אשר היתה לרקב; כאשר ימשוך הגשם את שבטיו הארוכים, הדומים למקלות הגדר אשר לבית כלא גדול; וכאשר יארגו גדודי עכביש ארורים את קורי רשתותיהם בדממה על פני קרקע המוח אשר לנו — אז יתעוררו פתאם הפעמונים בקצף ובסער גדול ונתנו קולות יללה גדולה הבוקעת ועולה השמימה, וקולות היללה יהיו כרוחות תועות אשר אין להן מקום לא בשמים ולא בארץ והן נאנקות ובוכות. והלויות-מתים רבות וארוכות נוסעות לאטן בלי תפים ובלי מוזיקה דרך נשמתי. התקוה נוצחה והיא בוכה, והמורא הגדול מרים באכזריות את דגלו השחור על ראשי הנוטה ארצה".

„הלויות-מתים רבות וארוכות נוסעות דרך נשמתי" — מתאונן המשורר. כל שירתו אינה בלתי אם הלוית מתים רבה וארוכה, והוא כהולך בעצמו אחרי מטתו בהיותו ראשון לאבלים. המות אוחז בכנף בגדו תמיד ואינו עוזב אותו. המשורר איננו יכול להפנות את עיניו אף רגע מן החור השחור, אשר שם הקץ לדרך החיים. השקפתו הקצרה על העולם כלולה בפסוק אחד: „לחיות אין אנו יכולים; ועוד לנו גם למות". המות הולך עמו בכל אשר הוא הולך, ידו עם ידו, והוא משלח אותו בכל ימי חייו. המות מתהלך על פני חוץ, המות בא עמו למחול משחקים, וכאשר יבוא המשורר אל בית אהובתו בשעה אשר הועידה לו ובא המות עמו גם הוא. בשירי "Fleurs du Mal" הקדיש לו המשורר מחלקה מיוחדת, וכתוב על גבה השם "La Mort". בשירים האלה יספר לנו המשורר את דבר מות האוהב ואהובתו. ואת דבר הערב, העשוי אודם ריחות נעימים ותכלת קסמים סתומים, בעת אשר יביטו השנים איש לתוך עיני אחיו רק רגע אחד ואיש את אחיו יברכו בפעם האחרונה, והברכה תהיה כאנחה אחת ארוכה וממושכה; ואת דבר מות העניים יספר לנו המשורר, אשר המות יהיה להם לבית מלון טוב אשר שם ירגיעו ושם יאכלו ויישנו; ואת דבר מות החרשים והחושבים יספר לנו, אשר התאמצו ואשר ערגו בכל לבם לתת צורה לדמיונותיהם, ולא יכולו, ואשר נשארה להם רק התקוה ה א ח ת, כי יבוא המות ויפתח את ציצי רעיונותיהם ופרחו. ואולם גם מלבד אלה אנחנו מוצאים את זכרון המות על פני כל דף ודף ב„פרחי הרע". המות היה בשירים האלה לבעל-הבית, אשר יקבל את פני אורחיו על פני המפתן בבואם ואשר ישלחם בצאתם. השיר האחרון משירי הספר הוא שיר על המות. השיר האחרון הזה נקוב בשם: „הנסיעה". הנה זאת היא האילוזיה האחרונה אשר נותרה, אחרי אשר האילוזיות האחרות כלו כקצף על המים, ותהי רק עוד האילוזיה של הנסיעה. אולי יהיו חיים חדשים במקומות החדשים. „מה ראיתם?", ישאלו אלה אשר נשארו על מקומם תחתיהם את אלה אשר שבו. והמשורר נותן דברים כפי השבים לענות לאמר: „כוכבים ראינו והמון גלים. גם את החול ראינו; ואולם גם בכל הפגעים ובכל התנודות אשר מצאונו לפעמים, היו עלינו החיים למשא גם שם כאשר היו עלינו למשא גם פה. כל הערים הגדולות והבצורות וכל המחזות היפים והנחמדים לא נתנו לנו אף חלק מן הקסם הנפלא אשר יתנו לנו לפעמים העבים והמחזות הנבראים במקרה בתוך צלמי העבים אשר מלמעלה". — „אבל מה ראיתם עוד?", ישאלו בקוצר רוח אלה אשר נותרו. „כמעט ששכחנו את העיקר", יענו השבים. „בכל מקום אשר באנו ראינו, גם אם לא בקשנו, את המראה הנאלח של החטא אשר לנצח לא ימות. ראינו את האשה, שהיא שפחה המוכרת את בשרה בכסף, והיא בגודל לבה ובאולתה תחשוב את נפשה לאלהים, ולא תשחק. ראינו את האיש, שהוא אדון קשה לב וחזק מצח ומלא תאות זמה, והוא העבד לשפחה ההיא. ראינו את ההורג, העושה אכזריות בתאות נפש, ואת ההרוג הנאנח תחת ידו. ראינו את המשתה אשר ידשנו ויבשמו אותו בדם, ואת הרעל אשר לחוקת היד של העריץ. המכלכל את מוחו, ואת העם האוהב את השבט אשר יונף על בשרו ועל סכלותו. ראינו אמונות ודתות הדומות לאמונותינו ודתינו, וגם הן מטפסות ועולות השמימה. ראינו את בני האדם המרבים דברים ומשתכרים בגאון רוחם, והם תועים ומשוגעים גם בדורנו ככל אשר הם תועים ומשוגעים בכל דור ודור".

ובכן אפוא אלה הם הדברים אשר יראה הרואה בבואו לא־צות רחוקות. באניות יוצאים בני האדם לחתור ולבוא אל חלקי עולם אחרים, ובבואם אל המקומות ההם ומצאו גם שם את התוחלת הנכזבה אשר שלחה אותם מרי עלותם על האניות. ואולם תקוה א ח ת עוד נותרה לנו — נסיעה א ח ת עוד יש לפנינו, אשר אולי לא תכזיב את תוחלתנו: היא הנסיעה האחרונה. והמשורר קורא: „הוי מות, רב-חובל זקן, הנה הגיע המועד! נרים את העוגן! הנה הארץ הזאת היתה לנו למשא. הוי מות, בוא ונפרוש את המפרשים! יהיו נא השמים והים שחורים כלילה — ואולם לבותינו, אשר אתה יודע, מאירים באור שבעת הימים. השקנו מן הרעל אשר לך, למען נתחזק! בתוך מוחנו בוערת האש, ולכן כל קרבינו מאיצים בנו לרדת אל תוך התהום ולטבול בו. יהי נא התהום הזה שאול או שמים, לנו אחת היא, ולו רק נמצא על פני קרקע הארץ הנעלמה ההיא איזה דבר ח ד ש!"

זה הוא החזיון האחרון מחזיונות „פרחי הרע״: הנסיעה האחרונה לארץ נעלמה והמות, זה שר־החובל הזקן, עומד על יד המשוט. אולי יצדק המשורר, ואולי באמת אין לנו כל בלתי אם דמיון ותרמית עינים, והמות הוא התקוה האחת. ואולם בקרב לבבנו אנחנו כלנו נמצא דבר מה, אשר לא יתן אותנו להאמין בכל זה. ואלו תרמינה אותנו כל תקותינו — טוב כי תרמינה, ולו רק חיה נחיה. מי יזכור ביום המעשה את רב החובל הזקן? מי יעלה על לבו את מועד השלך העונן ופרש המפרשים? הנה השמש בוערת ממעל לראשינו ומאירה, הנה ידינו מלאות עבודה ומעשה, הנה בלבנו האמונה כי טובות אנחנו עושים בכל יום תמיד — אל נא נסיר את עינינו מעל פני השמש אל נא נסיר, אל נא נסיר!...

ד״ר שאול גאָלדמאַנן.

הַיְצִירָה.

נְגֹהוֹת אַרְגָּמָן, נְגֹהוֹת עֲרָבִים
הַצִּיפָה הַכִּכָּר עַד־אַפְסֵי שָׁמָיִם;
שָׁקוּעַ בִּדְמָמָה וְזַהַב שִׁפְעַת אוֹרִים
מְהַרְהֵר כָּל־צֶמַח, כָּל־שִׂיחַ הַרְהוֹרִים,
שֶׁרֶק קַו־הַזָּהָב, קַו זִיו הַשּׁוֹקֵעַ,
הַמְנַשְּׁקוֹ בִּרְעָדָה, אֶת טִיבָם יוֹדֵעַ.
מֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם רַק נֹגַהּ וּדְמָמָה —
מַה־תִּרְעַד, מַה־תָּחִיל בְּקִרְבִּי הַנְּשָׁמָה?
מַה־שַּׁעֲפֵי הַבָּזָק בְּמֹחִי יִסְעָרוּ?
מַה־נִּטְפֵי הַדֶּמַע מֵעֵינַי יִנְהָרוּ?
מַה־מִּשְׁפַּט הַמַּכְאֹב הַמּוּזָע בִּנְעִימִים
וּבְהֶזְוַקַת עֲדָנִים בְּלִבִּי הַנִּימִים?
מַה־קַּדְחָה בִּסְעָרָה כִּי אֵשׁ יָהּ כַּבִּירָה?
זוּ הֲוָיָה לְפֶתַע עָלַי יַד הַיְצִירָה!

וּבְשָׁעָה־זוּ אַזְהִיר עִם־קֶרֶן הָאוֹרָה,
שֶׁתִּדְעַךְ לְאִטָּהּ בַּתְּכֵלֶת הַטְּהוֹרָה
אֶשְׁתַּפֵּךְ בָּאֲוִיר הָרַךְ וְהַנָּעִים
עִם־בִּשְׂמֵי הַקֶּסֶם שֶׁזּוֹלְפִים הַדְּשָׁאִים;
אֶתְפַּשֵּׁט וְאֶהְיֶה לַחֲלוֹם רַב־הַנְּהָרָה
שֶׁתַּחֲלוֹם בִּדְמָמָה זוּ אֵלָה נֶאְדָּרָה;
אֲשׁוֹטֵט בְּרַחֲבֵי הַתְּכֵלֶת הַזַּכָּה
עִם־עַב הָאַרְגָּמָן עֲנוּגָה וְרַכָּה;
אֶשְׁתּוֹבֵב וְאֶצְהַל עִם־יַתּוּשׁ וָרֶמֶשׂ
תּוֹךְ אַבְקוֹת־הַזּוֹהַר שֶׁתָּפִיץ הַשֶּׁמֶשׁ.

אָז אֶהְיֶה כָּאֵלִים — וְשַׂעֲפֵי יְצִירָה,
עֲנוּגִים כִּנְגֹהוֹת זַהֲרוּרֵי הַצְּפִירָה,
רַעֲנַנִּים כַּצִּיצָה מִכַּפְתֹּר פּוֹרֶצֶת
וּלְהַפְלִיא כְּנֶגֶד הַחַמָּה נוֹצֶצֶת,
מִתְרוֹצְצִים בְּחֻבִּי וּבוֹרְאִים עוֹלָמוֹת
הַמְלֵאִים תִּפְאֶרֶת וּפְלָאוֹת וְרָאמוֹת,
הַמְּפִיקִים אֶת־נֹגַהּ אוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים,
בְּטֶרֶם עוֹד כְּסוּ הַמְּאוֹרוֹת בִּקְסָמִים
וּבְטֶרֶם הָעֵת, זוּ־הַזְּקֵנָה הַבָּלָה,
בְּיָדָהּ הַקָּרָה אֶת־חֻמָּם נָטָלָה.

י״ל ברוכוביץ.

עַם הַיּוֹבְלִים.

(סִפּוּר לִילָדִים).

I.

בארץ רחוקה ומרחקה, מעבר לנהר גוזן וערי מדי, מעבר להרי חשך ונחל סמבטיון, היה היה עם בודד וקטן, ואולם נפלא מאד בדרכיו.

את כל ברכותיו הריק האלהים לעם הנפלא ההוא. ארץ ברוכה ומבורכה נפלה לו לחבל: ארץ דשנה ופוריה, ארץ גבעות ועמקים מרהיבי עין ומשמחי לב. ומסביב לארץ ההיא השתרעו הרים נבנונים, אשר שיאם לעב הגיע, ואשר כחומה בצורה לא נתנו לכל צר ואויב לבוא בשעריה. ולא במתנות הטבע בלבד חָנן העם ההוא מאת האלהים, כי אם גם במתנות הרוח. כי רוח דעת ותושיה, רוח צדקה ומשפט, רוח שלום וידידות היתה נסוכה על פני כל העם מקצה. שלום דבר אל כל שכניו מסביב ועל שלום התענג בקרב ארצו פנימה, ביד חרוצים עבד את אדמתו הפוריה ולא ידע כל מחסור.

ובכל זאת לא היה העם ההוא מאושר בארץ. אמונה ודת אלהים חסרו לעם ההוא, ומבלעדיהן הלא אין אושר ואין חדות הנפש. אמנם היתה בימי קדם גם לעם הזה דת־אל ככל העמים אשר על פני האדמה. גם חבר כהנים היה לו, גם היכל רם ונשא התנוסס בהדרו בעיר הממלכה, ואל ההיכל ההוא התאסף העם בימי צום ועצרה לשמוע אל הרנה ואל התפלה. אפס כי ברבות הימים שחתו הכהנים את דרכם, ובהיות עינם ולבם רק אל בצעם, לא ידעו למשוך את לב העם אל בית מקדשם. ובבוא העם לדרוש את האלהים ויטיפו לו הכהנים דברי שוא ותפל מרבה להכיל, עד כי קצה נפש העם במוסר הבליהם. מעט מעט הוקיר העם את רגליו מבית אלהיו, וברבות הימים חדל להראות שמה גם אחת בשנה. מעט מעט חדל העם לפלס את אורח חייו על פי התורה, אשר הורוהו כהניו, עד כי נשכחה כמעט כלה מקרב לבו, ואלה השרידים, אשר האמונה באלהים לא נכחדה כלה מלבם, שפכו את שיחם לפני האלהים איש איש בחדר משכיתו או על ערש משכבו, אך אל ההיכל לא באו עוד. והכהנים, בראותם כי יבש מקור מחיתם, נפזרו גם הם לכל רוח — לסחור את הארץ או לעשות בכל מלאכה. ורק ראש הכהנים לבדו, איש תם וישר, ורק חדל־אונים להשיב אליו את לבות העם, רק הוא לבדו לא יצא מן המקדש, ואיש לא ידע מה היה לו.

כל זה קרה ויהיה עוד לפני מאות רבות בשנים ועתה אין זכר עוד לכל הדברים האלה. הדת וכהניה כבר נשכחו מלב העם, ורק באחד הרחובות, אשר בקצה עיר הממלכה תראה עוד חרבה בודדה ושוממה, אשר תעיר פחד וזועה בלב כל הקרב אליה. איש לא ידע עוד מה היה משפט הבית הזה ותעודתו בימי קדם, אך אמור אמרו, כי בחרבה הזאת יקננו שדים ורוחות רעות. ועל כן לא נועז איש לגשת

אליה. אכן נפלא הדבר. העם הזה אשר כמעט חדל להאמין באלהים, האמין בשדים לא־אלוה וירא מפניהם מאד.

ואף כי עזבו בני העם את דתם ואת אמונתם באלהים, בכל זאת שמרו עוד תום ויושר בכל דרכיהם, ויהיו נזהרים לבלתי עשוק ולבלתי הכלים איש את אחיו גם בדבר שפתים. אפס כי חכמי העם חשבו את התום ואת היושר לא לחקי אלהים כי אם למצות אנשים בלבד, באמרם, כי לולי התום והיושר כי עתה איש את רעהו חיים בלעו. והם לא ידעו ולא הבינו כי הדת, אשר גדל העם על ברכיה בימים מקדם, היא היא אשר נתנה בלבו את התום ואת היושר, היא היא אשר זרעה בו את זרע האמת והצדק. ואם לא תוסיף הדת ימים רבים להראות את פעולתה על העם, מי יודע אם לא יכחד זרע האמת והצדק מפני זרע העמל והאון אשר יבואו לרשת את מקומם. הן יצר לב האדם רק רע מנעוריו.

ומאשר לא היתה למרבית העם ההוא כל דת־אלהים, על כן לא ידע גם חג ומועד. יום מימים לא נבדל בעיני עם הארץ. שבעת ימים בשבוע ושלש מאות ששים וחמשה ימים בשנה היו לבני הארץ לימי עבודה ומעשה. ימי מנוחה ושעשועים, ימי חג והתרוממות הנפש לא ידעו האנשים, גם לא ערגו אליהם. ועל כן לא נפלא אפוא, כי נסך הדבר הזה רוח כהה ועצבת על כל הליכותיהם וגם על חוות פניהם. בעצבון עבדו האנשים ההם את עבודתם, ובעצבון אכלו גם את לחמם כל הימים.

II.

וימים עברו על העם הזה ושנים חלפו באין פרץ ובאין צוחה, ופתאום והנה הוה נשמעה בארץ וזעקת שבר מקצה הממלכה ועד קצה.

בבקר לא עבות אחד, והכרוזים אשר בארץ ההיא העבירו את השמועה הלא טובה, כי אחד מגדולי הממלכה אבד את עצמו לדעת. הכרוזים — אלה המה הרצים רוכבי הרכש אשר היו עוברים בבקר בבקר בכל חוצות קריה להכריז באזני העם את דתי המלך ומצותיו, וגם את כל החדשות אשר תקרינה בארץ דבר יום ביומו, וגם את המחשבות החדשות, אשר הורו והוגו חכמי המדינה ונבוניה. עד מהרה הקיפה השמועה הרעה את כל העיר ותהי לשיחה בפי כל. איש את רעהו שאל בתמהון: הלא בורך האיש גם בעושר גם בכבוד, הלא גם אשה יפת־תואר לו ומצניעה לכת, גם ילדים נחמדים כשתילי זית סביב לשלחנו, ומה הגיע אפוא לאיש הזה, ומה ראה על ככה לטרוף את נפשו בכפו?

לעת ערב שככה סערת העם, ובעלות איש ואיש לנוח על משכבו התנחם בלבו לאמר: מה טוב, כי את הסכלות הזאת עשה **הוא** ולא אני.

אולם מה גדלה מבוכת העם למחרת היום ההוא בבקר, כאשר הכריזו הרצים רוכבי הרכש בשורה חדשה רעה מן הראשונה: כי עשרה אנשים ממרום עם הארץ, אשר נקבו כלם בשמות, אבדו את עצמם לדעת בלילה ההוא. ערפל כסה כל פנים, ובפגוש איש את רעהו בחוץ, לא שאל לשלומו כי אם קרא אליו מרחוק:

— השמעת, אדוני?

— שמעתי, שמעתי, ענה השני במנוד ראש; ובהביטם רגעים אחדים כנדהמים איש בפני רעהו, נפרדו איש איש לדרכו מבלי לדבר דבר.

ולמן היום ההוא הלך מספר המתים הלוך ורב מיום ליום. אחרי ימים אחדים הביאו הכרוזים את השמועה המעציבה כי החל הנגף גם בערי המדינה. אימה חשכה כסתה כל פנים, ובפגוש איש את רעהו בחוץ, לא שאל בשלומו גם לא דבר אליו דבר, כי אם הביט אליו בעינים מלאות פחד וחמלה גם יחד. איש לא האמין עוד בחייו, אף כי ידע כי חייו בידיו הם. ואנשים אשר עוד אתמול בערב הוציאו את כל רוחם על הטורפים את נפשם בכפם לאמר, כי אולת ונבלה היא מאין כמוה, להשאיר את בניו אחריו יתומים ואת אשתו אלמנה, והיום — הנה נאחזו גם הם כדגים במצודה הפרושה על פני כל הארץ.

ומלך הארץ ההיא היה מושל מקשיב על דבר אמת ואת עמו אהב כנפשו. ובראותו את עבדיו הנאמנים הולכים ונועים מיום אל יום, התעצב אל לבו, ויקרא אל שריו ואל חכמיו לטכס עצה אתם, איך ובמה לעצור בעד הרעה.

ליום הכסא נקהלו זקני העם וחכמיו אל לשכת המועצה אשר בארמון המלך. האולם הגדול, הבנוי אבן שיש טהור; שדרת עמודיו עם כותרותיהם וגלותיהם, מעשי ידי חכמי חרשים, פסילי האבן הנפלאים, הנשענים אל קירות האולם מזה ומזה, כל שכיות החמדה וכל סגולות המלכים, כל ההוד והיופי, כל החן והקסם, אשר מלאו את הבית מפה אל פה — כל אלה לא משכו הפעם את עיני הקרואים אליהם. לא אחרי עונג ושעשועים הלך הפעם לבם המלא ינון ואבל. ומלבד זאת הנה היו העמודים היפים ופסילי־האבן מכוסים כלם ביום ההוא בצעיפים שחורים לאות אבל. גם כסא המלכות, הכלול בהדרו, היה מכסה בצעיף.

המלך ממרום כסאו פתח את האספה, ויבאר לפני הקרואים את פרשת הרעה אשר התרגשה על העם. ובדברו זלגו עיניו דמעות, ואתו יחד בכו כל הנאספים.

אז יקום אחד מצעירי היועצים מכסאו וישתחו לפני המלך ויאמר:

III.

— „המלך לעולם יחיה!

„אם נתבונן אל מחלת הרוח, אשר דבקה בימים האלה בעמנו, אז נחזה בה כל סימני מגפה, כל סימני מחלה מתדבקת. כמגפת הדבר וכנגע הצרעת, כן ידבק מאיש לאיש הרעיון הזר לקצץ בידים את פתיל חיתו. אולם בזאת תבדל מחלת הרוח ממחלת הגו, כי היא תדבק באיש גם מבלי אשר יגע בחולה, גם מבלי אשר יקרב אליו. אבל איזה הדרך יעבור הרוח הרע מאיש אל רעהו הרחוק ממנו מאד? כאשר אחזה לי אני רק יד הכרוזים רוכבי הרכש בדבר הזה, הם, רק הם לבדם ישאו את רעל המות מרחוב לרחוב, מעיר לעיר וממדינה למדינה אל כל קצוי הארץ. בשמוע איש כי רעהו טרף את נפשו בכפו, ועשה גם הוא כמוהו. לולא שמע כזאת מפי הכרוזים, כי עתה לא עלתה מחשבה זרה כזאת על לבו.... ועל כן אם על המלך טוב תנתן דת להכחיד את הכרוזים מן הארץ ואז תעצר המגפה. הן גם מבלעדי זאת ירעו הכרוזים להעם מאד: המה יזרעו את זרע הדעת בקרב הארץ — „ויוסיף דעת הלא יוסיף מכאוב", כאשר יאמר משל הקדמוני. יכחדו אפוא הכרוזים מן הארץ, העם יחדל לבקש חשבונות רבים ויתענג על רב שלום כימי עולם וכשנים קדמוניות".

האיש כלה את דבריו ויבט אל סביביו בגאון כמנצח.

משתאים ונדהמים הביטו הקרואים כלם איש בפני רעהו. דברים כמו אלה לא חכו האנשים לשמוע, ועל כן לא מצאו מענה ברגעים הראשונים ורק המלך לבדו לא נבוך מדבריו, ובלעג קל על שפתיו ענה ממרום כסאו ויאמר:

— לא טובה, בני, עצתך אשר יעצת הפעם! מר הוא המות, אכן עוד מרה ממנו הסכלות. הן אמנם תרבה המגפה חללים בקרב העם, אך חלליה מתי מספר, והסכלות תאבד את העם כלו, כי באין דעת אין חיים. לא, בני, לא לכבוד גם לא לתפארת יהיה לי למשול בעם אשר בחשכה יתהלך. האמנם אפסה כל עצה לעצור בעד המגפה מבלי להכחיד את נביאי העם את הכרוזים מן הארץ?

ואיש זקן אשר הדרת תבונה חופפת עליו קם מעל כסאו וישתחו לפני המלך ויאמר:

„— המלך לעולם יחיה!

„אמנם עם נבון וחרוץ הגוי, אשר אתה, אדוני המלך, מושל בו, אפס כי נבון הוא אך די צרכו, וחרוץ הוא יתר מדי צרכו. והדבר הזה לא לתהלה תחשב לו. שבעת ימים בשבוע ושלש מאות וששים וחמשה ימים בשנה היו לו לימי עבודה ומעשה. מנוחה ושעשועים לא ידע בכל חיי ימי הבלו, כל עמלו אך לפיהו ונפשו ריקה אין כל. אבל הן לא על הלחם לבדו יחיה האדם. לכל העמים אשר על פני האדמה ימי שבת ומועד, ימים, אשר בהם ינפש האדם מעבורתו, ונפשו תתרומם מעל לצרכי גוו הקטנים והנבזים ותבקש לה שעשועי רוח ולא בשר. לבני עמנו אין כמו אלה, ומה יפלא אפוא אם תקוץ נפשם בחיי עמל ותוהו כאלה ויבחרו במות!... הנה כי כן למען חבב את החיים על בני עמנו אך דרך אחת לפנינו — לתת לו ימי חג ומועד, ימי מנוחה ורוממות הנפש. ועל כן אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו, אשר יחוג העם כלו את יום הולדת המלך אחת בשנה, ומלבד זאת תנתן הרשות להעם לחוג את חגי היובלים לגדולי הממלכה, לגבוריה, חכמיה וסופריה, ולעשות את הימים האלה לימי משתה ושמחה, לימי זכרון ותשלום גמול. כי מה גמול ישולם לאדם, אשר הקריב את עתותיו ואת כשרונותיו על מזבח ארץ מולדתו, אם לא הדעת אשר ידע כי אזרחי הארץ יכירו את מפעליו ויברכו את שמו על כל הטוב אשר עשה אתם?"

ככה דבר הזקן, ומדי דברו לא גרע המלך ממנו גם רגע אחד את עיניו המפיקות עונג ורצון. וכאשר כלה לדבר נשמע קול הידד וקול מחיאת כפים מכל פנות האולם. גם אויבי הזקן אשר היו בין הקרואים השלמו לו בדבר הזה. כי מי מזקני העם ויועציו לא ערג לכבוד ויקר במלאת יובל שנים לעבודתו, ומי מהם לא קוָה, כי יכיר העם את מפעליו הכבירים לאושר עמו ומולדתו?

IV.

המגפה נעצרה. לו בא שמה איש, אשר ידע את יושבי הארץ מתמול שלשום, כי עתה לא הכיר אותם. כל פנים צהלו וכל עין הפיקה גיל וחדות החיים. בבקר בבקר, כאשר נראו הרצים רוכבי הרכש בחוצות קריה, התאסף העם בהמון רב מסביב להם — לא לקנות דעת ומזמה ולא לשמוע תוכחת מוסר, כי אם לדעת מי יחוג היום את חג יובלו, ומי ומי הם אשר יכינו משתה לכבודו.

רק עתה נודע לעם ההוא, כי אנשים גדולים רבים בקרבו, וכי יש לו במה להתפאר — וישמח על הדבר הזה מאד. הנה איש אשר עד היום ההוא עברו עליו בני עירו בלי משים ואשר לא ידעו עד הנה את צאתו ואת בואו; ופתאום והנה נודע לכל, כי עשה גדולות בארץ, וכי חג יובלו קרב לבוא. איש לא שאל ואיש לא דרש: מה הגדולות אשר עשה, ומה הטוב, אשר הנחיל לאחיו בני עמו? הן הוא יחוג את חג יובלו, וגם ימצאון אנשים, אשר ישתתפו בשמחתו — האין זה אות כי גדול האיש וכי גדולות עשה? ועל כן הבו כבוד לשמו, כי בכבודו הלא יגדל גם כבודנו אנחנו.

הנה כן היו היובלים למטרת החיים בעיני כל העם, ולא לחנם קראו לו שכניו למן היום ההוא בשם „עם היובלים".

בערב בערב, ככלותם את מלאכתם ואת עבודתם, לא שבו הביתה לנוח ולהתענג איש איש בחברת אשת בריתו וילדיו, כאשר הסכינו לעשות מימות עולם, כי אם התגודדו בבתי מועד ובבתי מרזח, אגודה אגודה ואחד מחתני היובל בראשה; ובברכם על כוס מלא יין את חתן היובל, השכילו לתנות בלשון למודים את פרשת גדולתו ואת אדיר מפעליו לטובת עמו. הכשרון לדבר צחות ולשאת משא במליצות רמות ונשגבות נכבד היה בעיני עם היובלים מכל חכמה ומדע ומכל מלאכת מחשבת; ובכשרון הזה התחרו איש את רעהו. גם את הילדים בבתי הספר לא למדו עוד דעת וחשבון, גם לא קרוא וכתוב, כי אם לנאום נאומים יפים ונשגבים, לבעבור לא יכשלו בלשונם בבואם באנשים, כאשר יקרה מקריהם לדבר בתוך קהל ועדה לכבוד חתני היובלים. תפארת המליצה היתה כל שיחם והגיגם, כל חמדת לבבם וכל משאת נפשם.

אולם, אהה! תפארת המליצה היתה גם בעוכרי העם הזה, מתפארת המליצה יצאה הרעה אל כל יושבי הארץ להשחית את ישרם ואת תמתם, אשר נחלו מאבותיהם.

כי אנשים גדולים הן לא יום ויום יולדו בארץ, וגם בקרב עם היובלים לא רב היה מספרם. ולו רק לפי מעלליו יהולל איש, כי עתה היו חגי היובלים חזון לא נפרץ מאד. ומה יעשו אפוא האנשים הקטנים אשר לא חננו מאת הטבע בנפש נדיבה ובלב הוגה דעות? האמנם בחושך יחיו ובחושך ימותו מבלי אשר יוחג חג יובלם גם פעם אחת בימי חייהם? לא אכזר היה עם היובלים לקפח את נפשות האנשים הקטנים ולהורידם ביגון שאולה. הלא אין איש בארץ, אשר לא נמצא בו גם דבר טוב. ואם מעט הוא, ותבוא תפארת המליצה ותוסיף עליו מעלות טובות כהנה וכהנה.

הנה התנדב אחד העם אגורת כסף אחת לצרכי העדה. והנה הגיע תור יובלו. אוהביו ומרעיו יקבצו לשוש אתו משוש ויחלו לתנות את צדקת פזרונו. תפארת המליצה תהפוך את האגורה לשקל, את השקל — לאלף כסף, את האלף לרבבה, את הרבבה לרבוא רבבות. האמנם שקר ישקרו האנשים האלה קבל עם? האמנם התל יהתלו בחתן יובלם? חלילה! הלא כל זה הוא רק לתפארת המליצה.

או חָרֹז חָרַז איש שנים שלשה חרוזים בימי חייו! והנה הגיע חג יובלו. המשאת החלה: היין יתאדם בגביעים, ומפי החוגגים יתפרצו הנאומים כשטף מים כבירים. אז יהיה החורז חרוזים לנעים זמירות בפי האחד, למשורר נשגב בפי השני, לגאון המשוררים בפי השלישי, לבן־אלים בפי הרביעי. האמנם באמת ובתמים יאמינו החוגגים כי חתן יובלם הוא משורר נשגב, גאון המשוררים, בן אלים? חלילה! הם יודעים כי כל הדברים הטובים האלה נאמרים רק לתפארת המליצה. וגם חתן היובל יודע זאת, ובכל זאת, מה טוב ומה יפה ומה נעים לשמוע דברים טובים כאלה! ואכן יש אשר יתגנב הספק רגע אחד אל לבו לחשוב: מי יודע, אולי באמת משורר נשגב, גאון ובן אלים אנכי, ואנכי לא ידעתי, מי יודע?

כן למד העם את לשונו לשקר מדי יום ביומו לתפארת המליצה. מעט מעט נעשה ההרגל לטבע, ויחלו לשקר גם לא לתפארת המליצה. מעט מעט חדלו בני העם להאמין איש ברעהו. גם בכרוזיו רוכבי הרכש, גם בספריו העתיקים חדל להאמין. כי בכל אשר ראה ובכל אשר שמע

דמה לראות ולשמוע רק תפארת המליצה. אפסה האמונה ונכרתה מן הארץ!

V.

ומלך הארץ ההיא, אשר היה מושל מקשיב על דבר אמת ואשר אהב את עמו כנפשו, בראותו את פרי חוק היובלים, התעצב אל לבו מאד. ואיככה אפוא לא יתעצב? העם התמים הזה, אשר מעודו לא ידע לשקר ואשר כל חנופה וכל תהלת שוא היה לזרא לו: — העם התמים הזה התמכר לשקר ולתפארת המליצה, ולא ידע ול'א יבין כי בנפשו הוא. רע ומר היה גורל העם אז, כאשר דבקה בו התאוה המוזרה — לטרוף איש את נפשו בכפו, אבל רע ומר ממנו גורל העם שאבדה האמונה מקרבו.

היאסוף עוד הפעם את חכמיו ואת יועציו לבטל מטעם המלך ושריו את חוק היובלים? אבל רעל החנופה, רעל תפארת המליצה כבר בא כשמן בעצמות העם, כבר הסכין העם בדברי שקר וכזב, עד כי לא יוכל לחיות בלעדיהם, כאשר לא יוכל הסובא לחיות, אם לא ירעיל יום יום את דמו בתרעלת היין. ואם יצא דבר מלכות לבטל את חוק היובלים, מי יודע אם יאבה העם שמוע לו, מי יודע את העם הזה, שהיה תמיד נאמן למלכו, אם לא יתקומם עתה עליו, ואם לא ידרוש ביד חזקה את הרעל המתוק, אשר הרגל בו לא באשמתו, כי אם באשמת המלך ושריו?

והמלך לא ידע, כי העם כלו כבר בהלה נפשו ביובלים ובכל תפארת מליצותיהם. כי העק העיקו היובלים על העם כנטל אבן, בקחתם ממנו גם את כספו, גם את עתות מנוחתו.

כי מספר חתני היובל הלך הלוך וגדול מיום ליום. ויש אשר החזיקו שבעה חתנים בכנף איש אחד לאמר:

— אלי תבוא, אדוני, היום בערב, האף אין זאת, ידידי!

— לא, לא, מחמד נפשי! אלי תבוא היום בערב, הלא אלופי ומיודעי אתה משכבר הימים, האף אין זאת?

— ואנכי לא אפונה, רעי כאח לי, כי אלי תבוא היום בערב, כי מי כמוך יודע את כל הגדולות אשר עשיתי.

— אבל אנכי הן לא ידעתיך, אדוני, מתמול שלשום! יענה האמלל בתמהון.

— ואני ידעתיך מאד, וכבר הכינותי נאום יפה ונשגב ליום חג יובלך, אשר תחוג כעת חיה לתקופת השנה.

— אבל אנכי לא עשיתי דבר, ומי אנכי כי אחוג את חג יובלי?

— אָה! כרֹב גדולתך, ידידי, כן תרב ענותך. אמנם אתה לא תחוג את חג יובלך, ואולם אנחנו נחוג אותו, אנחנו אוהביך ומכבדיך.

— אבל אשתי חולה היום, גם ילדי כלם אחוזי דלקת, ועלי לשבת בית ולכלכל את מחלתם.

— אשתך חולה, ילדיך חולים! צר לי מאד עליך, ידידי האמלל. חי נפשי, כי לולא ידעתי, אשר רק לתפארת המליצה תדבר את דבריך, כי עתה דחה דחיתי את חג יובלי ליום אחר. אבל המשתה כבר נעשה, והקרואים כבר נקראו ועל כן אל נא תפריעך מהלת אשתך וילדיך מבוא אלי היום בערב; ובאמונתי נשבעתי, כי כאשר תחוג כעת חיה את חג יובלך לא יחלו אשתי וילדי.

השוחד יעור גם עיני פקחים, ועל כן לא רבים היו הגבורים, אשר עצרו כח לכבוש את יצרם ואת תקותם, כי עקב אשר יחונו היום את חגי רעיהם, יחונו גם רעיהם מחר את חגי יובליהם הם.

לאושר העם נכרו חתני היובל על פני חוצות גם בחזות פניהם, גם בהליכותיהם. ובראותך איש מתהלך ברחוב שפי, לאטו, כאיש אשר יאמר: ראו אדוני, אנכי מלאתי כבר את כל חובותי לעמי ולמולדתי, ועל כן אין לי עוד צורך ללכת בחפזון כיתר האדם; בראותך איש מתהלך קוממיות, שחוק קל מרחף על שפתיו ועיניו מפיקות גאון וענוה, עזות ותחנונים גם יחד — בראותך מרחוק איש כזה, וידעת כי חתן היובל הוא. שטה מעליו ועבור, כי בנפשך הוא! אולם אם נתפשת בכף ולא תוכל עוד להחבא, מהר והכין במחשבתך נאום יפה ונשגב מתֻּבל בתפארת המליצה, וגם את עשרת הכסף בל תשכח להכין בכיסך — לשלם את הלקך בעד המשתה אשר יעשו לכבודו.

VI.

איש היה בארץ היובלים ושמו.... אך שמו אשר נקרא לו ביום הולדו לא נשאר לזכרון בדברי הימים. בני עמו קראו לו בשם „קרן היובל", וכן נקרא אותו גם אנו.

ובכן: איש היה בארץ היובלים ושמו קרן־היובל, ויהי האיש ההוא תם וישר ומצניע לכת, עד כי לא נשמע גם שמו מרחוב מושבו וחוצה. ופתאום והנה נעלם האיש מן העיר, ואיש לא ידע אנה הוא בא. וכשובו מקץ שלשה ירחים אל ביתו, ותעבור הרנה בעיר, כי הערה קרן־היובל למות את נפשו, למען חלץ את עמו מצרה גדולה ונוראה, אמור אָמרו כי הכה בתער הגלבים אשר בידו (כי גלב היה האיש) תנין גדול ונורא מאד, אשר אמר לבלוע את כל ממלכת עם היובלים עם כל היקום אשר בתוכה.

איש לא ראה בהכות קרן־היובל את התנין, גם את התנין לא ראה איש. ובכל זאת האמינו כלם לנפלאות אשר ספר להם קרן־היובל, ורק תמוה תמהו איש אל רעהו לאמר:

— הנה האיש הגדול הזה מתהלך בתוכנו זה כארבעים שנה ואנחנו לא ידענו, ונחשבהו לנבזה וחדל אישים. האם לא קצרי עין אנחנו?

— קצרי־עין, קצרי עין, החליטו כלם פה אחד.

עברו ימי מספר והכרוזים רוכבי הרכש העבירו את הבשורה הטובה בעיר, כי יובל חג הארבעים ליום הולדת קרן־היובל קרב לבוא. (יובלים רבים היו לעם היובלים; יובל שנת החמשים, יובל שנת הארבעים, יובל שנת העשרים וחמש וגם יובל שנת החמש).

אין קצה לתכונה אשר הכין העם למשתה היובל, למען הרבות כבוד ויקר לאשר יאתה לו. כל העם מקצה, נער וזקן טף ונשים התאספו ברחוב אשר לפני אולם בית המרזח לראות עין בעין את האיש אשר שם את נפשו בכפו להלחם עם התנין, אשר אמר לבלוע את כל ממלכת עם היובלים.

הנאומים הנשגבים, אשר נשאו הנואמים לכבוד חתן היובל, היו בפעם הזאת בלי כל תפארת המליצה. כי האין די בדברים כהויתם להעיר בלב הקרואים רגשי כבוד ויראת הרוממות אל האיש, אשר פדה את העם כלו מרדת שחת?

על קיר האולם מאחורי חתן היובל ולנגד עיני כל הקרואים היתה מתוחה יריעה רחבת ידים, מעשה ידי צַיָּר חכם חרשים נפלא מאד. בצבעים חיים ומזהירים תאר הציר על היריעה תמונת תנין־ענק כנחש עקלתון, כלו מכוסה קשקשים, ועינים רבות לו, והעינים מפיקות שואה וזְוָעָה. ולועו הנורא פתוח כקבר לבלוע את תמונת עיר הממלכה אשר לפניו, עם בתיה וגניה, היכליה ומגדליה יחד. ועל יד ראש התנין נראה

איש קטן, גומד אחד קומתו, מכה בתער הגלבים אשר בידו בצוארי הענק; וזרם דם כנחל שוטף ישפך על פני כל תחתית היריעה. נורא ואיום היה מראה התמונה הזאת, ובכל זאת לא יכלו הקרואים להסב עינם ממנה גם רגע אחד; ולולא היין הרב, אשר שתו לרויה, כי עתה נמוגו כלם מפחד, בהביטם עליה.

עוד לא עבר ירח ימים למן הערב ההוא. עוד לא הפיגו הקרואים את היין אשר שתו אז, והנה בשורה חדשה בפי הכרוזים רוכבי הרכש: חג היובל למכה־התנין קרב לבוא.

— חג היובל למכה התנין? שאלו האנשים את הכרוזים — אבל הלא זה כירח ימים אשר חגונו את יובלו.

— אז חגונו את יובל שנת הארבעים ליום הולדת אותו, עתה נחוג את יובל שנת הארבעים־חסר־אחת ליום הגמל אותו משדי אמו.

קטן היה מספר החוגגים בפעם הזאת לעומת מספרם בפעם הראשונה, ובכל זאת חגגו גם את החגיגה הזאת ברב פאר והדר. על קיר האולם נמתחה עוד הפעם היריעה עם תמונת התנין ועם זרם הדם השוטף כנחל, והקרואים שתו עוד הפעם יין רב להפיג את פחדם.

כמשלוש חדשים עברו עוד, והכרוזים רוכבי הרכש הביאו את הבשורה החדשה לאמר: חג היובל למכה־התנין קרב לבוא.

— אבל הלא זה מעט חגונו את יובלו פעמים, שאלו האנשים ברחוב, ויובל חדש מה זה עושה?

— יובל שנת השלשים וחמש ליום לבשו מכנסים בפעם הראשונה לימי חייו, ענו הכרוזים רוכבי הרכש במנוחה, וילכו הלאה.

מצער מאד היה מספר החוגגים בפעם הזאת. את היריעה עם תמונת התנין מתחו עוד הפעם על קיר האולם, ואולם התנין חדל לתת את פחדו על הקרואים, ועל כן לא הרבו גם לשתות יין.

ששה ירחים עברו עוד, והכרוזים רוכבי הרכש הביאו בשורה חדשה לאמר: חג היובל למכה־התנין קרב לבוא.

חיל אחז את הנאספים ברחוב. איש לא שאל עוד את הכרוזים, מה משפט היובל החדש הזה, כי אם מהרו לברוח ולהחבא איש איש באשר ימצא.

(סוף יבוא)

בוקי בן יגלי.

סֵפֶר הַקַּבְּצָנִים.

(נ׳ כפופה).

ספור־המעשה

נדפס בהשתדלות

מענדעלי מוכר ספרים.

ז.

— בקיצור, איך שיהיה הדבר, בין כך ובין כך — לא טוב! — אמר אלתיר כמדבר לעצמו, נאנח ושומם וטפות טפות של זעה מבצבצות על פניו, תולה עיניו בי ומביט אלי הבטה של געגועים ותחנונים, כתינוק מביט ופורש כפיו לאמו בשעה שהוא מתאוה ל י נ ו ק, וכונתו של אלתיר העלוב הרי אף היא היתה — פ ר נ ס ה. מאד מאד נתאוה לעשות עמי עסק. ובאמת, שני יהודים זקנים ובעלי אשה כמותנו היך הם שוכבים שטוחים׳ בעצם היום בטלים ממשא ומתן?... אלמלי היו שני יהודים נדחים לאי אחד מאיי הים השוממים, שאין שם כל בריה זולתם, אין ספק בדבר שאחד מהם יהא פותח לו חנות, ואחד אף הוא ימציא לו איזה עסק, שניהם יהיו מקיפים זה לזה, עושים עסק זה עם זה וזה על ידי זה ומתפרנסים זה מזה. וכך הוה! אלתיר לא שהה הרבה ושאלני: „מה יש עכשיו למעלתו בתוך העגלה?" ומתוך דבריו היה משמע, כאלו הוא מבקש ואומר: „אנא, ר׳ מענדיל! התר צרורה והוציאה את סחורתך!"

אין ברירה! אסור להתעצל. אני מוציא חבילתי ואלתיר חבילתו ואנו מתחילים עוסקים בכונה גדולה; נושאים ונותנים בחליפין: אני נותן לאלתיר חלוף סחורתו אותם הספרים של מיני הבריות החדשים ופזמונותיהם, מקוצרי־השורות ומרובי־הקריאות „הוי, הה־הה, אהה!!!" אותם מיני הסחורה שאני רוצה להפטר מהם; אבל אף הוא אינו שוטה ומושך את ידו מהם.

— סחורה בלה! — אומר אלתיר בעקימת שפתים — דברי שטות של בטלנים, בעלי עבירה עניים... אף הם עושים ספרים, להבדיל!... מי נוטלם ביד ומי מבין בהם אפילו מלה אחת?... הבלים!... ל ש ו ן!.. אחת נכשלתי בסחורה זו, שאין לה קונה, ולא אוסיף... איני רוצה!... הבה, ר׳ מענדילי, סחורה יפה!...

הריני מוציא ספרי המ"ס בזה אחר זה, ואלתיר שלי עוקם פניו כממאן בהם. אלא מין ספר אחד נשא חן מלפניו, ואלתיר חשק בו בכל לבו: מין זה היה באמת נאה מאד! הדפים משונים בגוניהם ובמדתם, הכתב מטושטש קצת, והאותיות, קטנות עם גדולות, מרובעות ושל רש"י ופטיטין ושאר המינים, באות בערבוביא על דף אחד. וסדור העמודים אף הוא נאה, אין כמותו: כל עמוד ועמוד שתי רצועות של אותיות דקות כטיפין טיפין של זבובים קבועות בו משני צדדיו מזה ומזה, מבחוץ, ורצועה רחבה באותיות גדולות מהראשונים מבפנים. ולמטה מהן בשולי העמוד — ים של אותיות דקות מן הדקות צפופות ומובלעות זו בזו. ובין כל רצועה ורצועה מאותן שבצדי ה עמוד ובשוליו פסין דקים לבנים נמשכים כמין שבילים. קיצור הדברים, מין סחורה זה נשתבח בכל מעלות טובות אלו, החביבות על יהודי מקומנו. ודפים מסורסים ובאים בערבוביא שלא במקומם היו שם אף הם. ערבוב זה — הרי הוא כל שבחו של ספר! אדרבא, יזעזע היהודי את מוחו ויטריח עצמו לקרב רחוקים ולהרכיב מין בשאינו מינו בסברא. ואם יבוא כל דבר על מקומו כדרך העולם — הרי לא יהא בו שום חידוש. ואין צריך לומר שבושים — ספר בלא שבושים הרי אי אפשר!... ומי חושש לשבושים? הרי לכך ניתנה דעה ביהודי, שיהא עמל בחדושים ובתקונים ומשתדל ללמוד סתום מן המפורש... ו ה ל ש ו ן של אותו הספר — כפתור ופרח! ברוחם של היהודים ובטעמם... „אין קוצין" הרי לשונו אף היא יפה — אבל בעלי „אין־קוצין" יש ויש עכשיו בעולם, ואיך שלא יהיו מִתְאַצְּקוֹצְצִים — סוף סוף אפשר למצוא חידתם, אם לא כלה — על כל פנים מקצתה; ואם כן מה רבותא של לשון זו? אין דבור חביב ומרוצה ליהודים אלא זה שלא מוחו של אדם סובלו, כיון שאין מבינים אותו ודאי עמוק עמוק הוא... אבל אין זה מגוף הענין.

אלתיר שלי נוטל מין סחורה זו בשתי ידיו ומתוך פניו ניכר, שהוא שמח עליו בלבו כמוצא שלל רב. אחר כך התחלנו מחליפים תחנות ב„ספורי־בבא", ספרי „מענה לשון" בספורי „אלף לילות ואחד", כתבי „שיר המעלות" בקמיעות; מחליפים מאה סליחות זיטאמיר בטליות קטנות של בערשיד, קינות ווילנא בשופרות, מנורות של חנוכה בשיני־שועל, מנורות נחשת של שבת באבוקות להבדלה ובירמילקאות של צמר לתינוקות — שני הצדדים רוחם נוחה ממשא ומתן זה, לא משום הנאת ממון שבו, שהרי אף פרוטה אחת לא היתה להם ממנו, אלא מגוף העסק בעצמו, ששכר עסק — עסק... דיינו, שהיינו נושאים ונותנים, שוקלים

וטרים ולא ישבנו בטל. עצבונו של אלתר כעשן כלה, ונראה שכל פגעיו ומאורעותיו בשעת היריד בירמוליניץ נשכחו עתה מלבו. הוא שוכב ופורט ומונה ראשי אצבעותיו בלחישה אחת לאחת למצוא חשבון מה, מרכין אזנו השמאלית ומקשיב, כאלו סוכן יושב בסתר בתוך מוחו ועושה שם חשבונותיו, ודומה שחשבון זה היה מנבא לו לאלתיר ריוח טוב לעתיד, אם ירצה השם; מפני ששפתיו נפתחות ומתוך שפמו מבהיק שחוק נעים.

בין כך ובין כך הגיע זמן מנחה. רוח נעים נושב ועבים קלים, אורחים טובים אלו, שהיו מצפים להם זה כמה, עולים ומטיילים על פני הרקיע. האילנות נעורים ומתחילים להזדעזע בנחת, מנענעים זה לזה בראשיהם, מתלחשים ומסיחים זה עם זה בלשונם, לאחר שהיו עומדים ושותקים ימים הרבה. רוח בא ומעורר תבואת השדה מתרדמתה — והשבלים כלן מקיצות כתינוקות בקול המולה, מנפפות ומנשקות זו לזו באהבה. בריותיו של הקדוש ברוך הוא מתעוררות בכל מקום שהן: בשדה וביער ובאויר העולם. צפרי־רננים יוצאות זו אחר זו על עפאים ושיחים גבוהים ושפלים, עומדות ומקשטות נוצתן בקנוח פה, בנדנוד ובנענוע הגוף ומתחילות לומר שירה. ה״שללנוניות״, שבשרץ העוף, מקושטות משי רקמתים וכל מיני צבעונין, רוקדות ומפזזות, כשהן טסות באויר רקוד וטפוף וחן חן להן. שתי חסידות נראות מרחוק בכתנותיהן הלבנות, רגליהן האדומות טבולות בבצעי המים ועיניהן נשואות למרום כנשים צנועות אלו בשעת טבילה. בן־עוף אחד שובב ופרוע פורח מאילן אחד לחברו כמתהלהלה וקורא: ״קוקו — קוקו!״, כלומר: ״אַיֶּכָּה? !״ ועוף אחר מתוך דנן וחטה משיבו ואומר: ״פוק־בער־ריק! פוק־בער־ריק!״ כלומר אף אם תחפשני בנרות לא תמצאני... בחורשה הסמוכה הזמיר נושא קולו ומרעים בגרונו נפלאות, וכל יודע נגן בזיז שדה נטפלים כמשוררים לחזן מפורסם זה ומסלסלים בקול. אפילו הצפרדעים באנמים מסייעות לו ומקרקרות; ואפילו זבובים ודבורים אינם שותקים. והילֵק החצוף, מנוול זה, אף הוא פורח ובזמזום מזמזם, כל אלה חברו למקהלה גדולה של רבבות אלפי פיפיות, להודות ליוצרם בנעימה. כל העולם נתמלא זיו, חיים ונעימות, והכל צוהלים. והנפש מתענגת לשמוע ולראות ולהריח את הריחות הנעימים מסביב.

— ר׳ אלתיר, הוי, מה טוב!... ר׳ אלתיר, הוי, מה יפה!... הכל כאן מושך ומושך את הנפש, מדבר ומדבר אל הלב... עולמו של הקדוש ברוך הוא נאה!... עולמו של הקדוש ברוך הוא חי! הלב מתגעגע ונכסף להתנפל לשם... לשם, בכל רמ״ח איברים...

— ר׳ מענדילי, בע!... ר׳ מענדילי, עט!...— אמר אלתיר בעקימת פניו — מוטב שנתפלל מנחה! מתוך כל הדברים של מה בכך, שאתה שונה בם — הזהר שלא תשכח לומר ״עננו״...

הריני מעלה עד ארכובותי את הפוזמקאות המשולשלים, משים אזור על קפוטתי ומתחיל לומר ״קטרת״ בשמחה ובקול נעים ודק, ואלתיר שלי, יחיה, אינו שוהה הרבה, פותח גרונו ועונה אחרי בקול עב; ושנינו יחדו נותנים שבח והודיה לשמו הגדול, בשעה שכל הירקות והדשאים בשדה וכל החיות והעופות ביערים משבחים ואומרים שירה.

בתחלת פטום הקטרת, כשהיה אלתיר השיב ואזיל כרוכלא את כל הסממנים: החלבנה והלבונה, הצפורן והקלופה, הקנמון והבורית וכיוצא בהן — הוציא חבית קטנה של זפת, התלויה מתחת העגלה. אלתיר לא היה מאריך בתפלתו, ועד שאני עומד באמצע התפלה היה הוא זופת את האופנים.

— אל תהא מאריך, ר׳ מענדילי, בתפלה! פטרנה בקיצור... — דוחק ואומר אלתיר — בוא אתה והתעסק בעגלתך כאן, ואני אלך לשם ואביא את הסוסים. עת לנסוע. עד הלילה אפשר להלך דרך כמה פרסאות.

ומיד הלך לו אלתיר, ואני מתחיל מטפל בעגלתי במתינות ולא בחפזון; הריני בודק הסדנאות ושאר מכשירי העגלה, זופת את האופנים כהלכה ואיני מקמץ בזפת.

ארכה השעה בעבודה זו — ואלתיר לא בא. ודאי הסוסים הפליגו ביער — מהרהר אני בלבי — מרעה טוב מצאו שם ומלאו כרסם. — שקיעת החמה ממשמשת ובאה. שוהה אני ועומד עוד שעה אחת. החמה שוקעת. קוי אורה האחרונים יורדים מעט מעט מראשי האילנות, שהי מפוזים עליהם קודם לכן, יורדים ואומרים: — ״ערבא טבא!״

עתה הייתי חושש ודואג לאלתיר. שמא תשש כחו מרוב זיעה ותענית קשה ביום חום זה; ושמא נתעלף ונפל שם באחד המקומות; או שמא לסטים נפלו עליו. הלא יער הוא, הרחק מבני אדם ומדרך המלך! אי אפשר להתעלם ממנו ועלי להלך ולחקור הדבר.

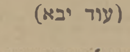
אני מסתכן בנפשי והולך אל היער. הולך אני ומבקש — והטרחה לבטלה. אין אלתיר ואין סוסים! וכשנכנסתי לפני ולפנים בתוך היער הגעתי עד לחריץ אחד צומח שיחים וקוצים, שהולך ונמשך לאורך היער וחולקו לשנים. היער עומד ומתנמנם וצמרתו כעין וילון שחור נטויה על ראשו. שקט ודממה מסביב. אין האזן שומעת אלא לחישת שני עצים רכים גבוהי קומה, שפורשים ענפיהם זה לזה ומנפפים ונושקים זה את זה; גם קול עלים בודדים מפרפרים על אחד העצים, כאלו רוח רע מבעתם ואין להם מנוחה — זו לשונו של היער, שמדבר מתוך שינה, זה חלומו, חזיון יום אתמול ופגעיו. קול זעזוע שם, כקול נדנוד זמורות יבשות — של עצים עלובים הוא, הבאים לו בחלום הלילה וקובלים על שנכרתו קודם זמנם. קול נפילה שם ממרומים — של קן צפור הוא עם אפרוחים רכים ותמימים, שהניץ האכזר הרם אותו פתאם. וזה הוא מה שהעלים מודעזעים ומתאבלים שם על האם והבנים ההרוגים, הנראים לו עכשו בחלום.

ענן כבד של עצבות שורה על היער וחודר לתוך לבי. הדמיון, חובר חבר ורמאי מפורסם זה, נעשה סרסור ומכנים על ידי אחיזת עינים בעסק של שותפות אותי ואת החריץ שאני עומד ומסתכל בו. אני מקבל תמונות משונות. העולות ובאות אלי סיעות סיעות מניא צלמות זה, ולאחר שנעשה בהן שנוי בבית־היוצר שבמוחי ונוספו עליהן עוד דברים הרבה, חוזרות ויוצאות למקום שבאו משם. בסיעה אחת מגיע אלי משם מת אחד, בדמות אלתיר יקנה״ז, ופגריהם של שני סוסינו, והדמיון נוטל אותם ומוסיף עליהם נופך משלו, על פי דרכו; ומשלחם בחזרה עם לסטים מזוין, עם זאב ועם דוב ועם חיות רעות כיוצא בהם.

ועד שאני עומד ומתכוין לירד לתוך הגיא — נמלכתי בלבי ואמרתי כך: העגלות הרי הן עומדות שם בשדה בלא בעלים כדבר של הפקר, וכל הרוצה יבוא ויטול, חס ושלום, אותן וכל מה שבתוכן, וצריך לחזור לפי שעה ולראותן. ואפשר אלתיר כבר חזר לשם עם הסוסים והוא דואג עתה לי. דבר זה מתקבל לדעתי ונתחזקתי. התקוה הולכת ומתגברת בי, מפזרת עננים של עצבות בלבי ורוח לי מעט.

ומיד אני חוזר והולך אל העגלות.

(עוד יבא)

Verlag „Achiasaf“.— Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.